

Občanská výchova

Globální rozvojové vzdělávání
v hodinách občanské výchovy

CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

O ARPOKU

ARPOK - VZDĚLÁVÁNÍ, KTERÉ PŘINÁŠÍ JINÝ POHLED NA SVĚT

Jsme vzdělávací organizace, která od roku 2004 přináší do škol globální rozvojové vzdělávání. Pomáháme učitelům s výukou aktuálních témat dneška (např. o odpovědné spotřebě, stereotypch a předsudcích, migraci, chudobě či klimatických změnách) a zároveň o tématech otevřeně mluvíme se žáky a informujeme o nich veřejnost. Podporujeme tak otevřenou a tolerantní společnost a aktivní zapojení lidí do dění kolem sebe.

Vizi ARPOKu je podílet se na udržitelném rozvoji světa a na vytváření společnosti, která je Aktivní, Respektující a Otevřená, vnímá Propojenost a Komplexnost světa a přijímá svůj díl zodpovědnosti.

Více na: www.arpok.cz a www.facebook.com/ARPOK.OLOMOUC.

HODNOTY ARPOKU

AKTIVITA – RESPEKT – PROPOJENOST – OTEVŘENOST – KOMPLEXNOST

OBSAH

Poděkování	4
Od pedagoga pedagogům	5
Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)	6
Přehled Cílů udržitelného rozvoje	7
K čemu publikace slouží a jak s ní pracovat	9
Vysvětlivky ke struktuře aktivit	10
CD s přílohami obsahuje	10
Koncept Globálního rozvojového vzdělávání	12
Citlivá témata a jak na ně?	13
Tabulka s přehledem aktivit – Občanská výchova	15
Tabulka s přehledem aktivit – Matematika	16
Tabulka s přehledem aktivit – Český jazyk a literatura	17
Ekobingo	18
Rozložení odpadu v přírodě	20
Jak snížit odpad?	22
Igelitová, nebo papírová taška?	26
Skleníkový efekt – výroky ANO/NE	28
Skleníkový efekt – schéma	30
Klimatické změny – výroky	32
Klimatické změny – součást našeho života	34
Jak ovlivňujeme klima?	36
Příčiny a dopady klimatických změn	40
Když nákup promluví	46
Inzerát	48
Reportáž do večerních zpráv	50
(Ne)souhlasím!	52
DetektHIVní týmy	54
Co je to gender?	57
Genderové stereotypy	60
Náboženství versus ženy	62
Kde ženy vládnou	64
Sexismus nejen v reklamě	66
Slovník pojmů a zkratk	69

PODĚKOVÁNÍ

Rádi bychom poděkovali autorkám aktivit Petře Hedrichové, Kristíně Ličmanové a Markétě Ryšavé, které globální rozvojová témata aplikují v hodinách občanské výchovy a společenských věd a zpracovaly je do podoby konkrétních lekcí. Dále bychom chtěli poděkovat také všem pedagogům a jejich žákům, kteří aktivity zkoušeli a poskytli cennou zpětnou vazbu pro jejich dopracování. V neposlední řadě si vážíme inspirace a spolupráce ze strany partnerů projektu Global Issues – Global Subjects a děkujeme všem spolupracovníkům ARPOKu, kteří se na vzniku podíleli, ČRA a Evropské unii, díky jejichž podpoře metodika vznikla.

ARPOK, o.p.s.

Projekt “Global Issues – Global Subjects” je tříletý mezinárodní projekt, do kterého je zapojeno 10 vzdělávacích organizací z 9 evropských zemí.

Cílem projektu je komplexně podporovat učitele 2. stupně ZŠ a SŠ v začleňování aktuálních globálních témat do výuky jejich předmětů (zvláště pak těch obtížně uchopitelných, komplexních a citlivých jako migrace, klimatická změna, chudoba a nerovnost atd.).

Projekt je zacílen na začleňování těchto témat do jednotlivých vyučovacích předmětů. V každé zemi jsou vybrány jiné předměty, s ohledem na místní specifika a potřeby učitelů, nicméně jeden předmět, a to matematika, je společný pro všechny zapojené země.

OD PEDAGOGA PEDAGOGŮM

Vážení pedagogové, milí kolegové,

právě držíte v rukou jednu ze tří metodických příruček, které vznikly v rámci tříletého mezinárodního projektu Global Issues – Global Subjects, do kterého je zapojeno 10 vzdělávacích organizací z devíti evropských zemí a jehož cílem je komplexně podporovat učitele 2. stupně ZŠ a SŠ v začleňování aktuálních globálních témat do výuky jejich předmětů.

Jedním z výstupů tohoto projektu byla tvorba metodických příruček – názorný příklad toho, jak lze začlenit témata globálního rozvojového vzdělávání, jako jsou například klimatické změny, lidská práva, migrace, chudoba, odpovědná spotřeba, gender, do tří vyučovacích předmětů, a to do matematiky, českého jazyka a výchovy k občanství a základů společenských věd.

S problematikou sucha, nedostatku vody, plýtvání potravinami, klimatických změn, skleníkového efektu, migrací, porušování lidských práv, chudoby, konfliktů, nedůstojných pracovních podmínek, dětské práce a dalšími se stále častěji můžeme setkat nejen na stránkách novin a jiných masmédií, ale určitým způsobem přímo ovlivňují náš život, zasahují do něho, případně se mohou stát nedílnou součástí našich životů. A to i přes skutečnost, že daný problém se nevyskytuje v našich končinách, ale třeba na druhé straně zeměkoule. Je dobré si uvědomit, že vše souvisí se vším, že kvůli globální propojenosti světa i jedna událost vzdálená několik tisíců kilometrů od našich hranic může ovlivnit život u nás, v naší společnosti a naopak.

Proto považuji za důležité, aby se s tématy globálního rozvojového vzdělávání reflektujícími Cíle udržitelného rozvoje seznamovali již žáci a studenti základních a středních škol přímo v hodinách v rámci předmětů. Ovšem nejen se seznamovali, ale aby se i zamýšleli nad příčinami, dopady, důsledky, hledali možná řešení, dívali se na problém z různých úhlů pohledů a stran, naučili se přemýšlet, diskutovat, prezentovat svůj názor, respektovat názory druhých, kriticky přistupovali k informacím, uvědomovali si dimenzi lokálního a globálního, reálného a virtuálního, hledali paralely mezi ději ve světě a v České republice, ale také aby si uvědomili, že i oni sami ovlivňují dění kolem sebe a jakým způsobem mohou přispět ke změně.

Tyto principy aktivního zapojení žáků do vyučovacího procesu se snažili uplatnit i tvůrci metodické příručky, kterou právě držíte v rukou. Na tvorbě výukových lekcí a aktivit do hodin výchovy k občanství a základů společenských věd se podíleli pedagogové vyučující na základních školách a gymnáziích OV a ZSV a experti na GRV z ARPOKu. Další pedagogové z různých typů škol lekce vyzkoušeli ve svých hodinách, připomínkovali a na základě jejich zpětné vazby byly aktivity upraveny. I když je metodika a priori určena pro učitele OV a ZSV, mohou výukové lekce a aktivity využít i učitelé jiných předmětů, zejména najde uplatnění v zeměpisu a přírodopisu, ale může také posloužit jako informačně inspirační zdroj při realizaci takto tematicky orientovaných projektových dnů.

Metodika obsahuje 20 výukových lekcí zaměřených na problematiku **lidských a dětských práv, dětské práce, HIV/AIDS, genderu, genderové nerovnosti a klimatických změn**. U každé lekce je uveden věk cílové skupiny, cíle, metody, pomůcky, podrobný popis aktivity a čas potřebný k realizaci dané aktivity. Všechny lekce byly koncipovány, aby nepřesáhly délku vyučovací hodiny, tedy 45 minut. Samozřejmě záleží na každém učiteli, kolik „dalšího“ času chce danému tématu věnovat. Jelikož se jedná o témata aktuální, reagující na současné problémy světa, mohou se jednotlivé aktivity stát jen jakýmsi odrazovým můstkem pro případnou diskuzi žáků či hlubší vhled do dané problematiky. K tomu účelu může učitel využít stručnou teoretickou část, odkazy, doporučenou literaturu a metodické poznámky o možných variantách provedení výukové lekce.

Věřím, že naše publikace může pomoci některým učitelům překonat počáteční obavy ze začleňování témat GRV do jednotlivých předmětů, že pro některé se stane jakýmsi návodem, „kuchařkou“, jak pracovat s touto problematikou v hodinách, pro jiné bude dalším inspiračním zdrojem, jak se zabývat některými citlivými, těžce uchopitelnými tématy GRV, či jak ukázat žákům cestu k udržitelnosti života na Zemi a odpovědnému způsobu života.

Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

ZŠ a MŠ Olomouc, Nedvědova 17

CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE (SDGs)

Jedno moudré africké přísloví praví: „*Jestli chcete jít rychle, běžte sami. Pokud se ale chcete dostat daleko, jděte společně.*“ Mimoděk vystihuje i hlavní motto Agendy 2030 a jejích 17 Cílů udržitelného rozvoje, známých od roku 2015 pod anglickou zkratkou SDGs (Sustainable Development Goals): „*Leave no one behind*“ – neponechat nikoho stranou, na nikoho nezapomenout. Ani na ty nejchudší, ani na ty nejzranitelnější.

Po desetiletí byl program globálního rozvoje nastaven na „my a oni“, tedy co my z bohatší části světa děláme pro ty z té méně rozvinuté. Pro chudé, hladovějící, lidi ze zkorumpovaných zemí atd. SDGs ale nastavují zrcadlo všem. Na světě sice existují hranice, protože vymezují státy na základě jejich suverenity, ale rostoucí množství současných problémů i příležitostí na hranice nehledí. Internet nezná hranic, epidemie nemocí, konflikty, migrace nebo změna klimatu neberou na hranice států žádný ohled. Žijeme v globální vesnici a SDGs jsou naší společnou navigací. (Amina J. Mohammed, zástupkyně generálního tajemníka OSN, 2018)

Svět se dramaticky mění a v mnoha oblastech už teď naráží na své limity. Lidstvo vyvíjí tak silný tlak na Zemi, že může dojít k destabilizaci celého ekosystému. Vstupujeme do nové éry Antropocénu. Po 12 tisících letech klimaticky klidného Holocénu nás čeká nová realita, která se od té končící liší především tím, že nikoli příroda, ale člověk je hlavním hybatelem změn. Země se nám kvůli propojenosti, technologickému rozvoji a rostoucí naplněnosti zmenšuje pod nohama. Je nás stále víc, naše nároky i možnosti rostou, ale zdroje zůstávají stejné, nebo se zmenšují.

Změna klimatu postupuje rychleji než naše schopnost na ni reagovat. Jestli rychle neotočíme kormidlo, vymkne se oteplování naší kontrole. Za posledních dvacet let bylo 18 nejteplejších roků v historii měření od roku 1850. Loni poprvé začalo praskat trvalé zalednění na sever od Grónska. Koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře je nejvyšší za tři miliony let. A emise dál rostou. (António Guterres, generální tajemník OSN, 2018)

Jsme v situaci, kdy dobře víme, že je nutné něco udělat. Ale jako bychom nechtěli porozumět rozsahu transformace, kterou musíme projít. Agenda SDGs definuje společně s Pařížskou dohodou ambici pro inkluzivní a prosperující svět lidí v hranicích stabilního a odolného ekosystému Země. Měli bychom udělat vše pro to, aby bylo co nejvíc ze 17 cílů splněno do roku 2030, a potom dál prohlubovat nastoupenou trajektorii udržitelnosti. (How to Achieve the SDGs within Planetary Boundaries: A Report to the Club of Rome. Stockholm Resilience Report, 2018)

Musíme se do změn pustit všichni, a to co nejdříve. Všechny státy, všichni lidé – studenti, vědci, podnikatelé, politici, učitelé, novináři. Musíme se učit, mluvit spolu, musíme změnit vzorce našeho chování. Už nestačí jenom třídit odpad. Nejlépe bude, když budeme produkovat odpadu co nejméně, a když už nějaký vznikne, vrátíme ho zase do oběhu.

Dobrá zpráva je, že nám budou pomáhat technologie a inovace. Roste výroba energie z obnovitelných zdrojů. Klimatická akce přináší do ekonomiky obrovské investice. Firmy vnímají zelenou ekonomiku jako velkou příležitost. Co nejdříve musíme zastavit investice do uhlíkové ekonomiky. Jinými slovy, musíme zastavit emise. Bude to dobré pro zdraví lidí i pro klima.

Měli bychom politikům všude na světě připomínat, že noty, podle kterých svět potřebuje hrát, máme. Měli bychom jim také říkat, že musíme co nejvíc spolupracovat. Se všemi. Namísto toho vidíme, že spolupráce mezi státy je čím dál těžší. Je to vlastně paradoxní. Svět se čím dál víc propojuje, ale společnosti se uzavírají do sebe a hledají řešení izolovaně.

Když ještě jako prezident České republiky mluvil v roce 2000 v OSN v New Yorku Václav Havel, řekl, že „*to nejdůležitější, o co je nutné usilovat v době globalizace, je smysl pro globální odpovědnost*“. My totiž všichni řídíme naši zeměkouli. Společně.

Často se mluví o tom, že bychom měli zanechat lepší planetu pro naše děti. Měli bychom to ale spíš obrátit a snažit se vychovávat a vzdělávat „lepší“ děti pro naši planetu. K tomu jsou SDGs ideálním globálním RVP.

Michal Broža

vedoucí informační kanceláře Organizace spojených národů pro Českou republiku

PŘEHLED CÍLŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

CÍL 1: VYMÝTIT CHUDOBU VE VŠECH JEJÍCH FORMÁCH VŠUDE NA SVĚTĚ

Do roku 2030 odstranit extrémní chudobu všude na světě.

Zajistit, aby byl každý člověk chráněn například před nezaměstnaností a měl přístup k sociálním službám, jako je lékařská péče apod. Zajistit potřebné finanční a jiné zdroje pro sociální politiku...

CÍL 2: VYMÝTIT HLAD, DOSÁHNOUT POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI A ZLEPŠENÍ VÝŽIVY, PROSAZOVAT UDRŽITELNÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

Odstranit podvýživu pomocí lepších sociálních programů pro děti, matky a starší osoby. Zvýšit zemědělskou výrobu a příjmy drobných farmářů. Zároveň by se ale mělo chránit životní prostředí a pečovat o biologickou rozmanitost. Předcházet suchu, záplavám a jiným přírodním pohromám. Chránit rozmanitost druhů semen, plodin a hospodářských zvířat.

CÍL 3: ZAJISTIT ZDRAVÝ ŽIVOT A ZVÝŠOVAT JEHO KVALITU PRO VŠECHNY V JAKÉMKOLI VĚKU

Snížit počet matek, které zemřou při porodu. Předcházet úmrtím novorozenců a dětí mladších pěti let. Vymýtit epidemie nemocí, jako jsou například AIDS, žloutenka nebo nemoci přenášené vodou. Šířit zdravotní osvětu, mimo jiné také informace o škodlivosti drog a alkoholu i o otázkách duševního zdraví. Zajistit všem kvalitní lékařskou péči a cenově dostupné léky a vakcíny.

CÍL 4: ZAJISTIT ROVNÝ PŘÍSTUP K INKLUZIVNÍMU A KVALITNÍMU VZDĚLÁNÍ A PODPOROVAT CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ PRO VŠECHNY

Zajistit vzdělání všem dětem bez rozdílu. Nabízet více možností technického a odborného vzdělávání mladým lidem i dospělým, aby měli šanci na lepší zaměstnání. Zlepšit prostředí škol tak, aby bylo pro všechny bezpečné a podnětné. Zlepšit vzdělávání učitelů. Podporovat vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

CÍL 5: DOSÁHNOUT GENDEROVÉ ROVNOSTI A POSÍLIT POSTAVENÍ VŠECH ŽEN A DÍVEK

Skoncovat se všemi formami násilí na ženách. Odstranit všechny praktiky a tradice, které mohou vést k poškození fyzického a duševního zdraví žen a dívek. Zajistit ženám uznání i ocenění za práci v domácnosti. Umožnit všem ženám a dívkám zapojení do všech oblastí politického, ekonomického a veřejného života. Prosazovat politiky a zákony zajišťující rovnost pohlaví.

CÍL 6: ZAJISTIT VŠEM DOSTUPNOST VODY A SANITAČNÍCH ZAŘÍZENÍ A UDRŽITELNÉ HOSPODAŘENÍ S NÍM

Zajistit všem přístup k nezávadné pitné vodě. Vytvořit systém kanalizace a vhodného nakládání s odpady. Sledovat kvalitu vody a snížit její kontaminaci. Předcházet znečištění vody chemikáliemi a jinými nebezpečnými látkami. Zlepšit způsob využívání vody a zvýšit možnost jejího opakovaného využití.

CÍL 7: ZAJISTIT VŠEM PŘÍSTUP K CENOVĚ DOSTUPNÝM, SPOLEHLIVÝM, UDRŽITELNÝM A MODERNÍM ZDROJŮM ENERGIE

Všem zajistit dostupnost moderních, čistých a bezpečných energií. Do roku 2030 podstatně zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů. Propagovat úsporné návyky k šetření energiemi. Do roku 2030 celosvětově zdvojnásobit energetickou účinnost.

CÍL 8: PODPOROVAT TRVALÝ, INKLUZIVNÍ A UDRŽITELNÝ HOSPODÁŘSKÝ RŮST, PLNOU A PRODUKTIVNÍ ZAMĚSTNANOST A DŮSTOJNOU PRÁCI PRO VŠECHNY

Vytvářet příležitosti k získání bezpečné, tvůrčí a motivující práce. Respektovat a chránit přírodní zdroje při výdělečných činnostech. Nabízet důstojnou práci pro každého: muže i ženy, mladé lidi i lidi s postižením. Snížit počet nezaměstnaných mladých lidí a zlepšit zároveň dostupnost vzdělání. Skoncovat s dětskou prací.

CÍL 9: VYBUDOVAT ODOLNOU INFRASTRUKTURU, PODPOROVAT INKLUZIVNÍ A UDRŽITELNOU INDUSTRIALIZACI A INOVACE

Zajistit dostupnost úvěrů pro malé podniky. Zajistit, aby podniky dodržovaly postupy nezbytné pro udržitelný rozvoj a nepoškozovaly životní prostředí. Zajistit dostatek prostředků na výzkum a vývoj technologií. Do roku 2020 zajistit všem přístup k internetu a novým technologiím.

CÍL 10: SNÍŽIT NEROVNOST UVNITŘ ZEMÍ I MEZI NIMI

Poskytnout lidem žijícím v chudobě pomoc, která jim umožní rychle a soustavně se zapojit do ekonomické činnosti. Zabezpečit, aby zákony ani praxe nediskriminovaly žádnou skupinu, ale naopak braly ohledy na potřeby všech lidí. Zajistit, aby zákony a sociální programy chránily znevýhodněné a ohrožené.

CÍL 11: VYTVOŘIT INKLUZIVNÍ, BEZPEČNÁ, ODOLNÁ A UDRŽITELNÁ MĚSTA A OBCE

Zajistit všem dostupnost kvalitního a bezpečného bydlení a základních služeb (pošta, hromadná doprava, městská zeleň atd.). Poskytovat bezpečnou organizovanou dopravu, která šetří životní prostředí a vyhovuje i potřebám dětí, žen a znevýhodněných lidí. Zapojit obyvatele do diskusí o plánování a zlepšování prostředí měst, v nichž žijí. Zajistit kontrolu nakládání s odpadem a kvality ovzduší. Připravit obyvatele na zvládání projevů změny klimatu (časté povodně, extrémní sucho atd.).

CÍL 12: ZAJISTIT UDRŽITELNOU SPOTŘEBU A VÝROBU

Zastavit plýtvání potravinami. Do roku 2020 zajistit plnění závazků z mezinárodních smluv o nakládání se škodlivými chemikáliemi, o ochraně ovzduší, vody a půdy. Do roku 2030 výrazně snížit produkci odpadů. Zabezpečit, aby velké firmy při svém provozu jednaly zodpovědně vůči životnímu prostředí. Poskytovat lidem informace o přírodních procesech a umožnit jim žít v souladu s přírodou.

CÍL 13: PŘIJMOUT BEZODKLADNÁ OPATŘENÍ NA BOJ SE ZMĚNOU KLIMATU A ZVLÁDÁNÍ JEJÍCH DOPADŮ

Zajistit, aby lidé byli dobře připraveni na rizika spojená se změnou klimatu a přírodními katastrofami. Věnovat změně klimatu pozornost v jednotlivých programech vlád a zajistit dostatečné zdroje pro boj s jejími příčinami i následky.

CÍL 14: CHRÁNIT A UDRŽITELNĚ VYUŽÍVAT OCEÁNY, MOŘE A MOŘSKÉ ZDROJE PRO ZAJIŠTĚNÍ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Snížit do roku 2025 znečištění moří, protože velká část nečistot je důsledkem nezodpovědné lidské činnosti na pevnině. Do roku 2020 dosáhnout účinné regulace rybolovu. Do roku 2020 minimalizovat a řešit dopady okyselování oceánů.

CÍL 15: CHRÁNIT, OBNOVOVAT A PODPOROVAT UDRŽITELNÉ VYUŽÍVÁNÍ SUCHOZEMSKÝCH EKOSYSTÉMŮ, UDRŽITELNĚ HOSPODAŘIT S LESY, POTÍRAT ROZŠÍŘOVÁNÍ POUŠTÍ, ZASTAVIT A NÁSLEDNĚ ZVRÁTIT DEGRADACI PŮDY A ZASTAVIT ÚBYTEK BIODIVERZITY

Dodržovat mezinárodní dohody na ochranu a zachování ekosystémů (například pouští nebo deštných pralesů). Do roku 2020 snížit odlesňování a naopak vysázet další stromy, aby vyrostly nové lesy. Zastavit lov a obchodování s chráněnými druhy a živočichů a podobně regulovat nakládání s chráněnými druhy rostlin.

CÍL 16: PODPOROVAT MÍROVÉ A INKLUZIVNÍ SPOLEČNOSTI PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ, ZAJISTIT VŠEM PŘÍSTUP KE SPRÁVEDLNOSTI A VYTVOŘIT EFEKTIVNÍ, ODPOVĚDNÉ A INKLUZIVNÍ INSTITUCE NA VŠECH ÚROVNÍCH

Skoncovat s násilím ve světě a nepřipustit ztráty na životech, které způsobuje válka. Odstranit zneužívání, vykořisťování, obchodování a další formy mučení a násilí na dětech. Zaručit každému rovný přístup a spravedlivé zacházení. Bojovat proti všem formám zločinu a korupce. Zajistit všem volný přístup k informacím. Posílit instituce, které chrání proti násilí, terorismu a kriminalitě.

CÍL 17: OŽIVIT GLOBÁLNÍ PARTNERSTVÍ PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ A POSÍLIT PROSTŘEDKY PRO JEHO UPLATŇOVÁNÍ

Závěrečný cíl shrnuje, co bude agenda Cílů udržitelného rozvoje znamenat na světové úrovni a jak by se mělo globální partnerství vyvinout.

Zdroj textu a více informací najdete:

Informační centrum OSN v Praze. Svět, který chceme. Budoucnost pro děti. [online].

Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/sdgs_pro_deti_4-1.pdf

K ČEMU PUBLIKACE SLOUŽÍ A JAK S NÍ PRACOVAT

Metodika vznikla, aby pomohla jednoduše a prakticky uchopit globální témata a Cíle udržitelného rozvoje ve výuce. Přináší inspiraci ve formě krátkých (max. jedna vyučovací hodina) aktivit, které mají sloužit jako základ při tvorbě vašich vlastních výukových plánů a hodin a také jako inspirace, jak začlenit globální témata do hodin výchovy k občanství a občanského a společenskovedního základu. Aktivity jsou řazeny na základě toho, jaký aspekt (environmentální, ekonomický, či sociální) globálních témat v nich převládá. V přehledu si najdete tu pravou pro vás například podle tématu či daného učiva.

Metodika vznikla tak, aby byla co nejvíce flexibilní a nastavitelná podle vašich potřeb. Důležité jsou podle nás i mezipředmětové vazby, můžete se inspirovat i aktivitami do hodin českého jazyka a matematiky. V metodice také najdete množství informačních zdrojů a odkazů k jednotlivým tématům, které můžete dále využít.

VYSVĚTLIVKY KE STRUKTUŘE AKTIVIT

	<p>Cíle udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals – SDGs) K jednotlivým aktivitám jsou přiřazeny cíle, které s aktivitami korespondují. Cíle se vzájemně ovlivňují, aktivita může zahrnovat i další aspekty.</p>
<p>Průřezová témata</p>	<p>Environmentální výchova Multikulturní výchova Osobnostní a sociální výchova Výchova demokratického občana Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech</p>
<p>NS GRV</p>	<p>Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání Tematické dělení aktivit podle „Strategie globálního rozvojového vzdělávání a osvěty o globálních souvislostech 2018–2030“. Východiskem je Agenda pro udržitelný rozvoj 2030.</p>
<p>Metody a formy</p>	<p>Aktivity zahrnují rozličné metody a formy práce od skupinové práce, řízených rozhovorů, prezentací, argumentace, rozborů videí až po projektové úkoly. V lekcích se také používají výroky, nedokončené věty či strom problémů a metoda čtyři rohy.</p>
<p>Popis</p>	<p>Ke každé aktivitě byl vytvořen metodický popis, přílohy k aktivitám jsou v editovatelné podobě na CD. U aktivit naleznete i metodické poznámky z reflexí a testování aktivit na školách, u vybraných (citlivých) témat pak i příklady, jak řešit situace, které mohou v hodinách nastat.</p>
<p>Moje poznámky k aktivitě</p>	<p>Prostor pro vlastní reflexi a úpravu aktivit, vaše poznámky, zdroje...</p>

CD S PŘÍLOHAMI OBSAHUJE

- Metodiku „**Globální rozvojové vzdělávání v hodinách občanské výchovy**“ ve formátu PDF
- **Přílohy** k aktivitám z občanské výchovy – v PDF i editovatelném formátu docx
- Metodiku s přílohami „**Globální rozvojové vzdělávání v hodinách matematiky**“
- Metodiku s přílohami „**Globální rozvojové vzdělávání v hodinách českého jazyka a literatury**“

SPECIFICKÉ METODY

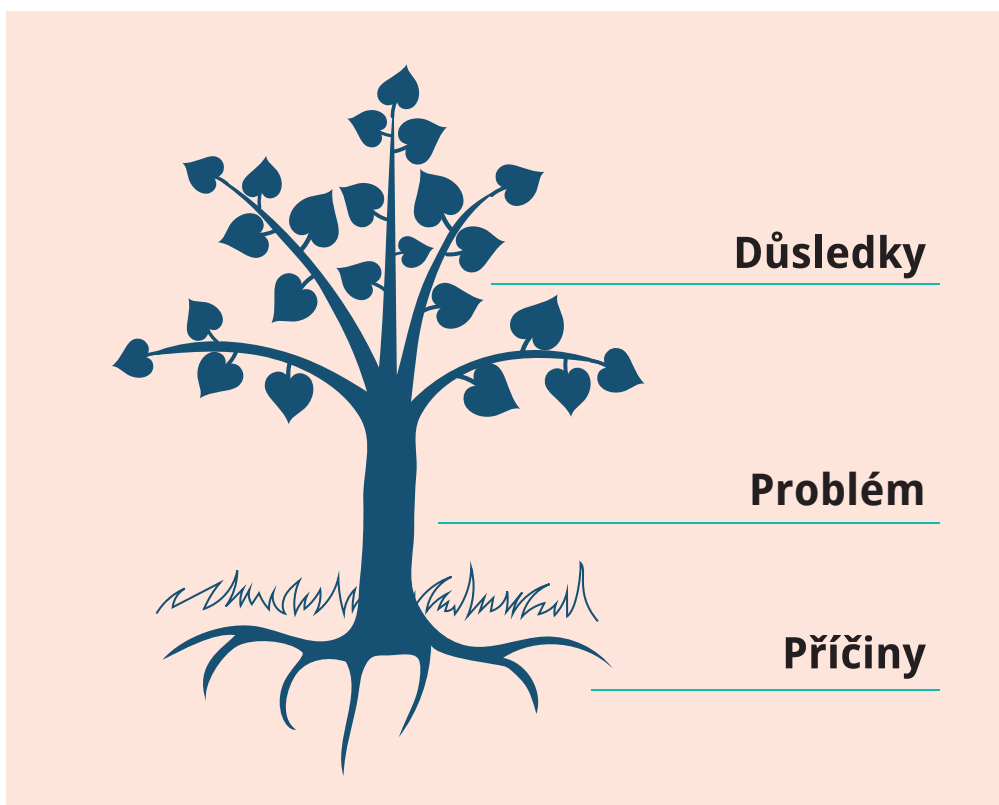
Metoda „Čtyři rohy“

Čtyři rohy jsou metodou využívanou při výuce ke kritickému myšlení. Na čtyři flipové (balicí) papíry umístěné v rozích místnosti napíše učitel vždy po jedné otázce. Žáci individuálně přecházejí od papíru k papíru a píšou na ně své odpovědi. Ke každému papíru se mohou vrátit opakovaně a přečíst si, co zapsali spolužáci. To může podnítit další nápady.

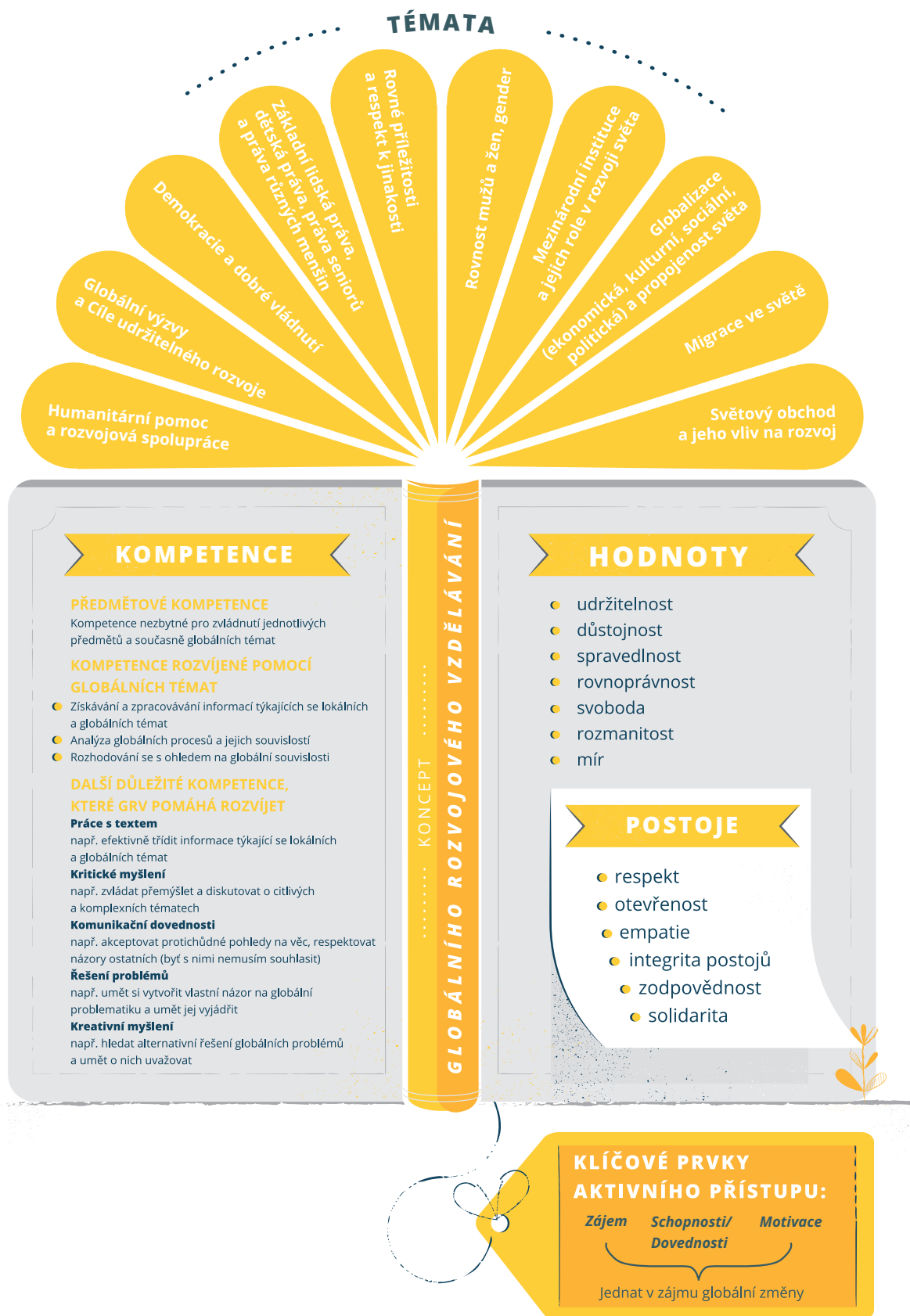
(Zdroj textu: Kritické myšlení, o. s. Kritické listy 12, podzim 2003 [online]. Cit. 20. 5. 2019
Dostupné z: http://www.kritickemysleni.cz/klisty/12/_komplet.pdf).

Strom příčin a následků/problémů

Metoda, která slouží k odhalení příčin a důsledků konkrétního problému a jeho analýze. Pomáhá při hledání řešení daného problému, uchopení celkového kontextu. (Zdroj textu: ASU. Cause and effect tree [online]. Cit. 20.5. 2019. Dostupné z: <https://service.asu.edu/blog/identifying-root-causes-cause-and-effect-tree>).

KONCEPT GLOBÁLNÍHO ROZVOJOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

CITLIVÁ TÉMATA A JAK NA NĚ?

Tato metodika vznikla v rámci mezinárodního projektu Global Issues – Global Subjects, jehož cílem je komplexně podporovat učitele 2. stupně ZŠ a SŠ v začleňování aktuálních globálních témat do výuky jejich předmětů. Středem zájmu při práci s globálními tématy je také začleňování obtížně uchopitelných, **komplexních a citlivých témat jako migrace, klimatická změna, chudoba a genderová nerovnost** do běžného vyučování.

Z naší praxe na poli globálního rozvojového vzdělávání a také z četných rozhovorů s pedagogy víme, že určitá témata (migrace, gender, změny klimatu...) jsou na výuku velmi náročná – nikoli z hlediska znalostí, ale z hlediska postojů. Žáci mají někdy naprosto odlišné hodnoty a postoje a tím pádem i názory. Dostávají se pak do konfliktu vůči sobě, případně vůči pedagogovi. Během času se k nám dostávaly otázky, **jak reagovat, když se rozběhne diskuze** nebo se žáci začnou hádat, útočit na sebe, odbíhat od tématu a zamotávat se do něj, když zaznívají výroky, které jsou rasistické nebo se kterými se vyučující jako pedagog naprosto nemůže ztotožnit, apod.

V reakci na tyto dotazy jsme uspořádali několik seminářů s tématem „Jak na diskuze ve výuce“, ve kterých jsme se výše zmiňovanému věnovali. Proto bychom zde rádi uvedli tipy z těchto seminářů, které účastníci vybrali jako příklad „dobré praxe“ a tzv. **zlatá pravidla** diskuze. Tyto tipy jsme pro potřeby této publikace doplnili konkrétními příklady. Ty odkazují na vybrané aktivity, ve kterých se objevují citlivá témata, kvůli kterým mohou ve výuce nastat náročnější situace. Jedná se však pouze o příklady, ne o jediné správné řešení daných situací. Neočekáváme, že by bylo možné použít uvedené konverzace či výroky v praxi tak, jak jsou zformulovány, každá situace je naprosto specifická a každý žák i učitel bude používat vlastní slova a prožívat vlastní emoce. Věříme ale, že mohou inspirovat k zamyšlení se nad tím, jak jako pedagogové reagujeme na výroky žáků, jak vedeme diskuze, jak stanovujeme hranice, a pomohou vám k začleňování citlivých témat do výuky.

„ZLATÁ PRAVIDLA DISKUZE“

- Oddělovat názory od nositelů (nesouhlasím s tím, co říkáš × nesouhlasím s Tebou) a bránit osobním útokům a vulgaritám.
- Spíše nehodnotit.
- Snažit se zajistit, aby každý dostal prostor se vyjádřit.
- Hlídat, kolik máme času celkem, ať je možné rozběhlou diskusi uzavřít. Stanovit časový limit na příspěvek.
- Mluvit k věci.
- V roli moderátora používat aktivní naslouchání (sumarizovat).
- Mít zformulovaný cíl a vracet se k němu.
- Neshazovat odlišné názory.
- Vnést další argumenty – rozšíření pohledu na věc.

Pro více informací k tomu, jak učit o citlivých tématech, doporučujeme:

Lidé v pohybu. Metodika pro práci s kontroverzními tématy uprchlictví a migrace. Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, z. s., a NaZemi, z. s., strany 10–18 (https://www.nazemi.cz/sites/default/files/lide_v_pohybu_web_0.pdf)

Žijeme spolu. Mluvíme spolu? Metodická příručka pro výuku o náboženství na 2. stupni základních škol a středních školách. Charita ČR, strany 24–36 (<https://svet.charita.cz/res/archive/059/006774.pdf?seek=1503933910>)

Modelové situace:

Oddělovat názory od nositelů (nesouhlasím s tím, co říkáš x nesouhlasím s Tebou) a bránit osobním útokům a vulgaritám (aktivita Sexismus nejen v reklamě, str. 66)

Žák: „Nahá ženská v reklamě je úplně normální. To má být jako všechno cenzurované? Ty jsi fakt úplně vymetená!“

Reakce na útok na spolužáka:

Učitel: „Marku, nemusíš s Žanetou souhlasit, ale dodržuj pravidlo ‚Žádné osobní útoky a urážky‘. Můžeme se vyjádřit k argumentu či názoru spolužáka, ale neútoč na spolužáka jako na osobu. Nechci slyšet, že někdo o někom říká, že je vymetený a podobně.“ (Stanovení pravidla či upozornění na dodržování již zavedeného pravidla.)

Dotaz k porozumění:

Učitel: „Marku, od Žanety o cenzuře nic nezaznělo. Jak jsi to myslel, když jsi řekl: to má být všechno cenzurované? Z čeho tak usuzuješ?“

Cílem je vést žáka k tomu, aby své obecné prohlášení „To má být jako všechno cenzurované?“ konkretizoval a vysvětlil, podle čeho tak soudí – zvýšíme šanci na porozumění mezi jednotlivými žáky, ač spolu stále nemusí souhlasit.

I když nás některé výroky mohou „nadzvednout“, zpravidla pomůže ptát se žáka neútočně (i když to může být těžké) a skutečně se zajímat, jak to myslel.

Neshazovat odlišné názory (aktivita DetektHIVní týmy, str. 54)

Zde pomůže odlišit názor od faktu, v případě fakticky nesprávného argumentu/argumentačního faulu (migranti dostávají dávky od státu, každý aspoň 20 000 Kč, AIDS se dá vyléčit kyselinou citronovou atd.) je vhodné upozornit na nepravdu a uvést na pravou míru.

Učitel: „Petře, takhle to není. Na základě výzkumu převládá názor...“

V případě názorového střetu (např.: „Gender je blbost, ochrana přírody nemá smysl atd.) je vhodná reakce typu:

Učitel: „Petře, v tomhle s Tebou rozhodně nesouhlasím/tohle vidím úplně jinak.“ *Namísto:* „Petře, jak můžeš něco takového jen vyslovit! Vždyť je to úplná hloupost!“

Snažit se zajistit, aby každý dostal prostor se vyjádřit

I když jsme limitováni časem, můžeme poskytnout prostor ke zformulování a vyjádření stanoviska například hlasováním, skrz postavení na škále nebo si žáci mohou sdělit svá stanoviska ve dvojici.

Hlídat, kolik máme času celkem, ať je možné rozběhlou diskusi uzavřít. Stanovit časový limit na příspěvek.

Učitel: „Pozoruji, že se rozjela diskuze a spousta lidí se chce vyjádřit. Tomu úplně rozumím, máme ale už jen 15 minut, než nám zazvoní, a byl bych rád, abychom diskusi stihli i nějak uzavřít. Prosím tedy, aby zvedli ruku ti, kdo by se chtěli vyjádřit. Kolik vás je, spočítá to prosím někdo?“

Žák: „Je nás 10.“

Učitel: „Dobře. Jak zajistíme, aby měl každý prostor se vyjádřit?“

Když je více času, máme s žáky dobré vztahy, jsou aktivní – otevřu jim prostor, ať navrhnou řešení oni:

Učitel: „Napadá vás, jak to provést?“

Pokud máme málo času/žáci nejsou aktivní, můžeme navrhnout postup rovnou:

Učitel: „V tom případě navrhuji, aby měl každý minutu na vyjádření svého názoru. Rozmyslete si tedy, co chcete sdělit, a snažte se v té minutě vaši myšlenku vypíchnout. Posledních pět minut si necháme na uzavření diskuze. Co na to říkáte?“

Mluvit k věci

Učitel: „Marceli, tlačí nás čas, můžeš prosím shrnout to nejdůležitější, co chceš říct, max. ve třech větách?“

TABULKA S PŘEHLEDEM AKTIVIT – OBČANSKÁ VÝCHOVA

Název aktivity	Věk	Délka aktivity	Téma	Vzdělávací obor	Str.
Ekobingo	12, 13, 14, 15	30–45 min	klimatické změny	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	18
Rozložení odpadu v přírodě	12, 13, 14, 15	25 min	klimatické změny, odpady	globální problémy a jejich řešení (+ přírodopis)	20
Jak snížit odpad	12, 13, 14, 15	25 min	klimatické změny, odpady	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	22
Igelitová, nebo papírová taška?	14, 15	25 min	klimatické změny, odpady	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	26
Skleníkový efekt – výroky	12, 13, 14, 15	25 min	klimatické změny, skleníkový efekt	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	28
Skleníkový efekt – schéma	12, 13, 14, 15	25 min	klimatické změny, skleníkový efekt	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	30
Klimatické změny – výroky	14, 15	25 min	klimatické změny	globální problémy a jejich řešení	32
Klimatické změny – součást našeho života	12, 13, 14, 15	30–45 min	klimatické změny	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	34
Jak ovlivňujeme klima	12, 13, 14, 15	25 min	klimatické změny	globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)	36
Příčiny a dopady klimatických změn	12, 13, 14, 15	25 min	klimatické změny	globální problémy a jejich řešení (zeměpis, přírodopis)	40
Když nákup promluví	12, 13, 14	20 min	dětská práce, lidská práva, odpovědná spotřeba	lidská práva, lidská solidarita, rovnost a nerovnost	46
Inzerát	12, 13, 14	20 min	dětská práce, lidská práva	lidská práva, pracovní poměr, pracovní podmínky	48
Reportáž do večerních zpráv	16, 17, 18	45 min	lidská práva	lidská práva, lidská solidarita, rovnost a nerovnost	50
(Ne)souhlasím!	12, 13, 14, 15	20 min	lidská práva	lidská práva, lidská solidarita, rovnost a nerovnost	52
DetekHIVní týmy	12, 13, 14, 15	20 min	zdraví ve světě, HIV/AIDS	globální problémy, ochrana před přenosnými chorobami	54
Co je to gender?	12–18	30 min	gender	gender, rodina a rodinné vztahy, kultura	57
Genderové stereotypy	12–18	20 min	gender, stereotypy	gender, vztahy mezi lidmi, kultura, komunikace, média a moc	60
Náboženství versus ženy	12–18	30 min	genderové nerovnosti	gender, víra a náboženství, islám, sociální status a role, teorie sociálních nerovností, demokracie a lidská práva	62
Kde ženy vládnu	12–18	30 min	matriarchát, gender	gender, rodina a rodinné vztahy, sociální status a role, sociální struktura	64
Sexismus nejen v reklamě	12–18	30 min	gender, sexismus	gender, média a jejich moc, mediální výchova, komunikace, sebepojetí	66

TABULKA S PŘEHLEDEM AKTIVIT – MATEMATIKA

Název aktivity	Věk	Délka aktivity	Téma	Učivo
Cíle udržitelného rozvoje	12, 13, 14, 15	30 min	klimatické změny, gender, chudoba, rozvojová spolupráce	geometrické symboly (konstrukční úlohy – popis konstrukce)
Rozvojová čísla	12, 13, 14, 15	15–20 min	chudoba, zahraniční rozvojová spolupráce	dělitelnost (6. ročník), opakování dělitelnosti (7. ročník)
Vlajky	12, 13, 14, 15	15 min	chudoba, rozvojová spolupráce	6.–7. ročník, osová, středová souměrnost
Ušili to na nás	13, 14, 15	20 min	chudoba, odměna za práci	procenta, poměr
Obuj se do toho	13, 14, 15	20 min	chudoba, odměna za práci	procenta, poměr
Kolik platí za tvou práci?	15	45 min	finanční gramotnost	finanční gramotnost
Kdo si pochutnává na banánech?	13, 14, 15	20 min	chudoba, odměna za práci, udržitelná spotřeba	procenta
Migrace lékařů	14, 15	2 x 45 min	migrace	o kolik, kolikrát, procenta, poměr, graf
Remittance	15	30 min	migrace, remittance	výpočet počtu procent, procvičení poměru, práce s grafem
Plastová lahev	15	30 min	lidské aktivity a problémy životního prostředí, recyklace, plastové obaly	objem krychle, obsah, o kolik, kolikrát, poměr
Reduce-Reuse-Recycle	12, 13, 14, 15	15 min	šetření zdrojů, minimalizace odpadu	7. ročník, rozšiřování zlomků
Malé kroky	12, 13, 14, 15	15 min	šetření zdrojů, minimalizace odpadu	7. ročník, opakování převodů jednotek délky, plochy, objemu a hmotnosti
Kupujete nutelu?	12, 13, 14	30 min	odpovědná spotřeba, deštné pralesy, biodiverzita	procvičování opakování procenta, zlomky
Souostroví odpadků	14, 15	45 min	lidské aktivity a problémy životního prostředí, plasty	celá čísla, rovnice
Mikrotenový plastový sáček a plastová taška	14, 15	45 min	lidské aktivity a problémy životního prostředí, plastový odpad, znečištění oceánů	celá čísla, hodnota číselného výrazu, výpočet obsahu
Voda na Zemi?	15	30 min	lidské aktivity a problémy životního prostředí	procenta, objem kvádru, poměr, celá čísla
Voda v domácnosti	12	30–45 min	lidské aktivity a problémy životního prostředí	o kolik, kolikrát
Neviditelná voda (6. třída)	12	30 min	voda	6. ročník, kvádr, krychle – objem, povrch shrnutí
Neviditelná voda (8. třída)	14	30 min	voda	8. ročník, objem válce
Čadské jezero	12, 13, 14	45 min	voda, lidské aktivity a problémy životního prostředí	sčítání a odčítání přirozených čísel, obsah obrazce
Lesy v Evropě	13	30 min	lidské aktivity a problémy životního prostředí	procenta

TABULKA S PŘEHLEDEM AKTIVIT – ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

Název aktivity	Věk	Délka aktivity	Téma	Učivo
Odkud se vzalo slovo voda	11, 12	15 min	voda	slovotvorba, etymologie
Voda živá	11, 12	15 min	voda	přívlastky
Voda v kostce	11, 12	45 min	voda	sloh 6. ročník
Cíle udržitelného rozvoje	11, 12	25 min	udržitelný rozvoj	práce s textem, komunikace
Mohu pomoci naší planetě?	13, 14	15 min	udržitelný rozvoj	určování vět hlavních a vedlejších
Voda - environmentální otázka	11, 12	25 min	voda	práce s textem, klíčová slova
Pitný režim a naše zdraví	14, 15	25 min	zdraví, voda	mediální výchova, práce s textem, argumentace
Břímě žízně	14, 15	20–30 min	voda, klima, zdraví	práce s textem, klíčová slova, argumentace, komunikace
Pitná voda v Etiopii	13, 14	15 min	voda, klima, zdraví	pravopis i/y, s/z, ú/ů, zdvojené souhlásky, cizí slova
Indická voda	14, 15	15 min	voda	práce s textem, klíčovými slovy, koherence textu
Typická Afghánka	13, 14	45 min	gender	sloh (charakteristika)
Hygiena v Japonsku	14, 15	15 min	hygiena, tradice	rozvrstvení národního jazyka, cizí slova
Voda v čečenské válce	14, 15	20–30 min	hygiena, voda, konflikt	publicistický styl, komplexní jazykový rozbor
Plasty kolem nás	11, 12	30 min	odpady, život v oceánech	sloh – vypravování
Moře plastů	12, 13	15 min	voda v oceánech, znečišťování	větné členy
Žluté kachničky	12, 13	30 min	voda v oceánech, znečišťování	velká písmena
Ledovec	13, 14	20–30 min	klimatické změny	sloh – líčení
Stížnost	14, 15	45 min	lidská práva, životní prostředí	administrativní styl, úřední dopis
Interview	14, 15	30 min	cíle udržitelného rozvoje	publicistický styl, interview
Ochrana oceánů	14, 15	45 min	voda v oceánech, znečišťování	strukturovaná úvaha

EKOBINGO

Žáci se seznámí s názory a postoji svých spolužáků týkajícími se produkce a třídění odpadu a zamyslí se nad tím, které chování snižuje/zvyšuje dopad na změnu klimatu, a nad alternativami, které vedou ke snížení dopadů na změnu klimatu.

POPIS

Žákům rozdáme pracovní listy EKOBINGO (příloha č. 1). Ve vymezeném čase budou chodit po třídě a hledat někoho, kdo by jim kladně odpověděl na některou z otázek. Pokud najdou spolužáka, který jim kladně odpoví, zapíše si jeho jméno do tabulky k písmenu, ke kterému se váže daná otázka. Je vhodné, aby si připsali i komentář, poznámku. Jméno žáka se v tabulce smí objevit jen jednou. Pak následuje prezentace zjištěných odpovědí a následná diskuze a reflexe, při které se žáci zamyslí nad činnostmi, které snižují/zvyšují dopad na změnu klimatu, a uvedou vhodné alternativy vedoucí ke snížení těchto dopadů.

Otázky k reflexi:

- Na kterou otázku bylo těžké najít odpověď?
- Co tě na odpovědích spolužáků překvapilo?
- Jak můžeš svým chováním přispět ke snížení dopadů klimatických změn?
- Které činnosti (chování) přispívají ke zvýšení dopadů na změny klimatu?
- Existují alternativy k činnostem, které naopak vedou ke snížení dopadů?

METODICKÉ POZNÁMKY

Aktivita může sloužit jako úvodní aktivita k tématu odpady, ale také jako podklad pro diskuzi, žáci se mohou zamyslet nad činnostmi, které snižují dopad na klimatické změny, které ho naopak zvyšují, a mohou navrhnout alternativy vedoucí ke snížení dopadu na klimatické změny.

Učitel může stanovit počet zaplněných políček, případně ukončit aktivitu dříve, aby zbyl dostatečný prostor pro diskuzi a případné vysvětlení nejasností. U méně početných tříd je možné, aby jméno jednoho žáka bylo zapsáno u dvou výroků.

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: propojenost světa a vzájemná závislost, životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: diskuze

Časová náročnost: 30–45 minut

Pomůcky: příloha č. 1: EKOBINGO – záznamový arch (pro každého žáka jeden)

Cíle:

- Žák vyjmenuje činnosti (chování), které přispívají ke zvýšení/snížení dopadu na změnu klimatu.
- Žák navrhne činnosti (chování), které vedou ke snížení dopadu na klimatické změny.
- Žák vysloví své názory a postoje týkající se produkce odpadu, třídění a dopadů lidského chování na klimatické změny.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: EKOBINGO – záznamový arch

ZDROJE

Rozšiřující informace pro učitele:

Možnosti snížení produkce odpadu:

ARPOK: <https://arpok.cz/14-zero-waste-tipu-pro-nadsence-i-zacatecniky/>

ČESKÁ TELEVIZE: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1025033-nizozemsky-teenager-vymyslel-jak-vycistit-more-od-plastu>

ROZLOŽENÍ ODPADU V PŘÍRODĚ

Prostřednictvím přiřazování kartiček se žáci zamyslí nad tím, jak dlouho trvá rozložení různého odpadu v přírodě, a nad možnostmi snížení/dalšího využití odpadu.

POPIS

Žáky rozdělíme do skupin po čtyřech. Každá skupina dostane sadu karet (příloha č. 1: Rozpad odpadu v přírodě – karty s časovými údaji a karty s obrázky). Skupiny přiřazují kartičky s obrázky ke kartám s číselnými údaji podle toho, jak se domnívají, že trvá rozložení jednotlivých odpadů v přírodě. Následuje společná kontrola a pak společná diskuze nad možnostmi snížení/dalšího využití odpadu.

METODICKÉ POZNÁMKY

Aktivitu je možné realizovat i jako práci jednotlivce. Kontrola může probíhat jako společná kontrola učitele a jednotlivých skupin, žáci si mohou dané informace vyhledat na internetu, nebo mohou využít tabulku se správnými odpověďmi.

Variace – žáci mohou nejdříve ke kartičkám s obrázky napsat své vlastní typy, pak přiřadí správný časový údaj a posléze proběhne kontrola.

Řešení:

ohryzek od jablka	16 dní
papírový kapesník	4 měsíce
slupka od banánu	5 měsíců
slupka od pomeranče	1 rok
látka	1–2 roky
plechovka	15 let
nedopalek cigarety	15 let
igelitový sáček	25 let
žvýkačka	50 let
plastový kelímek	70 let
tetra pack	100 let
pet láhev	100 let a více
jednorázové pleny	250 let
pneumatika	270 let
vlasec na ryby	600 let
skleněná láhev	tisíce let

(Tab. Vytvořeno ze zdrojů: <https://www.nicitele.cz/skladky/>, http://www.ecmost.cz/slovnicek.php?page=slovnicek_doba_rozkladu)

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: propojenost světa a vzájemná závislost, životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy

práce: práce s textem – přiřazování kartiček do dvojic, skupinová práce, diskuze

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: příloha č. 1: Rozklad odpadu v přírodě – kartičky s obrázky (pro každou skupinu jednu sadu)

Cíle:

- Žák ví, jak dlouho trvá rozložení různých druhů odpadu v přírodě.
- Žák navrhne řešení, jak je možné snížit produkci odpadu.
- Žák uvede příklady dalšího využití odpadu.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozklad odpadu v přírodě – kartičky s obrázky

ZDROJE

Doba rozkladu. In: Ecmost [online]. 2018 [cit.2018-09-25].

Dostupné z: http://www.ecmost.cz/slovnicek.php?page=slovnicek_doba_rozkladu

Uděláme si z planety smetiště? In: Nicitele [online]. 2017 [cit.2018-09-25].

Dostupné z: <https://www.nicitele.cz/skladky/>

Rozšiřující informace pro učitele na téma doba rozkladu odpadu je možné najít na:

Ekolist.cz: <https://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/dotazy-a-odpovedi/jak-dlouho-se-rozkladaji-odpady-v-prirode-a-rozkladaji-se-vubec>

Siegl kontejnery: <https://www.siegl.cz/blog/odpady/odpadky-v-prirode-jak-dlouho-se-rozkladaji-jednotlive-materialy>

JAK SNÍŽIT ODPAD?

Žáci se zamyslí nad množstvím vyprodukovaného odpadu v ČR a ve světě. Uvědomí si nutnost snížení množství obalů a navrhnou způsoby, jak může každý člověk snížit množství odpadu.

POPIS

Na úvod lekce rozdáme žákům text (příloha č. 1: Množství odpadu), který si přečtou (mohou i ve dvojici v lavici). Vzájemně ve dvojici si sdělí, která informace je nejvíce zaujala a překvapila. Je možné reakce sdílet i s celou třídou.

Pak rozdělíme žáky do skupin po čtyřech. Každá skupina dostane text (příloha č. 2: Příběhy rodin) a pokusí se zjistit, co mají všechny příběhy společného – je to snižování dopadu na životní prostředí, snižování množství odpadu (zejména plastového).

Vyzveme žáky, aby se zamysleli nad možnostmi, jak mohou snížit množství vyprodukovaného odpadu, co dělat a naopak nedělat. Ve skupinách vytvoří Desatero – Jak snížit odpad. Pak výsledky své práce prezentují ostatním skupinám.

METODICKÉ POZNÁMKY

Lekci je možné rozdělit na dvě samostatné části.

V 1. části je možné pracovat s přílohou č. 1: Množství odpadu, přílohu můžeme doplnit o informace z Českého statistického úřadu – tabulky, grafy, přehledy produkce odpadu v EU (viz Odkazy v rozšiřujících informacích). Žáci porovnávají jednotlivé údaje, odpovídají na otázky učitele.

V 2. části pracují s přílohou č. 2: Příběhy rodin a vypracovávají Desatero.

Před vytvářením Desatera může proběhnout krátký brainstorming, případně můžeme vycházet z textu Příběhy rodin, v němž žáci najdou konkrétní způsoby snižování množství odpadu. Vytváření Desatera může sloužit jako podklad pro diskuzi. Při práci s přílohou č. 2 můžeme žákům ukázat doprovodné fotografie jednotlivých rodin a jejich odpadu za týden.

Variace: Každý žák může navrhnout 2–3 způsoby vedoucí ke snížení odpadu, které prezentuje před třídou, a společně pak vytvoří Desatero třídy. Počet bodů v Desateru je možné upravit dle aktuálních potřeb dané třídy.

Můžeme žákům pustit krátké video Midway – ostrov ptáků <http://www.midwayfilm.com/> (spíše pro starší žáky – emotivní video).

V hodině před touto aktivitou můžeme vyzvat žáky, aby během jednoho týdne shromažďovali plastový odpad, který vyprodukují, vyfotili ho a fotografie přinesli do školy. Poslouží to jako podklad k diskuzi a práci v hodině.

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: Propojenost světa a vzájemná závislost, životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: skupinová práce, diskuze

Časová náročnost: 25 minut (možno prodloužit na 45 min)

Pomůcky: text z přílohy č. 1: Množství odpadu, text z přílohy č. 2: Příběhy rodin, papíry A4, A3, pastelky, fixy

Cíle:

- Žák napíše konkrétní způsoby, jak může snížit množství odpadu v domácnosti.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

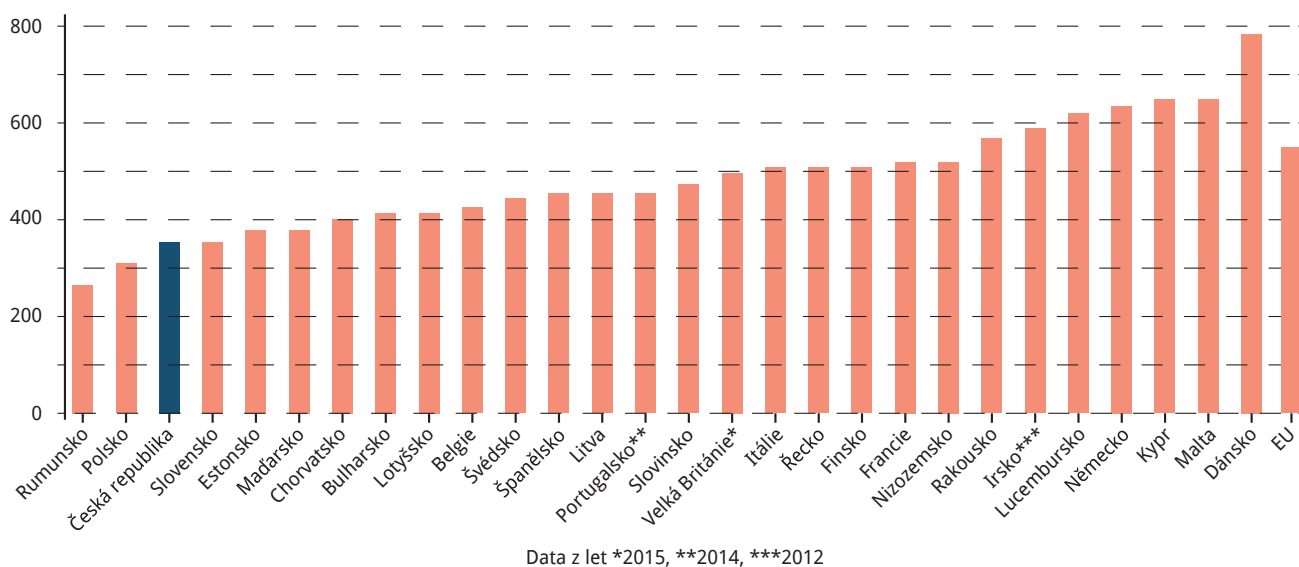

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Produkce komunálního odpadu v Evropské unii v roce 2016 (kg na osobu)

Graf: Produkce komunálního odpadu v Evropské unii v roce 2016

Převzato z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4187653/8516116/Municipal+waste/5e7630aa-d03d-4bed-960c-0b4764fd2f41?t=1516631338953>

Zdroj: Eurostat

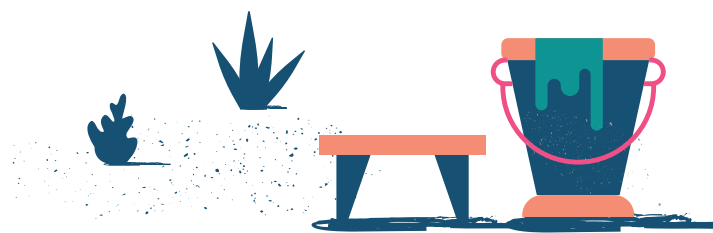
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Množství odpadu

Příloha č. 2: Příběhy rodin

ZDROJE

- Pijeme z PET lahví, které přežijí i naše pravnučky. Přečtěte si vše o plastech v mořích. In: Aktuálně.cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/more-plastu-grafika-plastovy-odpad-oceany-mikroplasty/r~a9f499305cf611e885e30cc47ab5f122/>
- Spotřebitel a odpady. In: Veronica.cz [online]. 2005 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://www.veronica.cz/spotrebitel-a-odpady>
- Bureš, M. Kolik každý Čech vyprodukuje ročně odpadu? In: Finance.cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/503855-komunalni-odpad-eu/>
- Rodiny ukázaly, jak bojují s plastem. Podívejte se, kolik odpadu spotřebují za týden. In: Aktuálně.cz [online]. 2018 [cit. 2018-10-05]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/foto-rodiny-ve-svete-a-jejich-spotreba-plastu/r~f413fa6865a411e89b0fac1f6b220ee8/r~b530deb865a111e89833ac1f6b220ee8/-viz-Příloha-č.-2:-Příběhy-rodin>
- Produkce, využití a odstranění odpadu a produkce druhotných surovin – v roce 2016. In: CZSO.cz [online]. 2017 [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/produkce-vyuziti-a-odstraneni-odpadu-a-produkce-druhotnych-surovin-v-roce-2016>
- Produkce, využití a odstranění odpadu a produkce druhotných surovin – v roce 2017. In: CZSO.cz [online]. 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/produkce-vyuziti-a-odstraneni-odpadu-a-produkce-druhotnych-surovin-v-roce-2017>
- Municipal waste generation in the EU Member States, 2016. In: Eurostat [online]. Brusel: Evropská komise, 2018 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4187653/8516116/Municipal+waste/5e7630aa-d03d-4bed-960c-0b4764fd2f41?t=1516631338953>
- Rozšiřující zdroje k aktivitě:**
- Články zabývající se snižováním odpadu v domácnostech:**
- Prima: <https://prima.iprima.cz/zpravodajstvi/40-tipu-jak-snit-odpad-domacnosti-o-desitky-procent>
- Veronica ekologický institut: <https://www.veronica.cz/otazky?i=58>
- Veronica ekologický institut: <https://www.veronica.cz/spotrebitel-a-odpady>
- Zajímej se: <https://zajimej.se/12-tipu-na-snizeni-odpadu/> – zero waste (nulový odpad)
- Samosebou.cz: <https://www.samosebou.cz/2018/01/23/ceska-rodina-vyprodukuje-za-rok-tunu-odpadu/> – bezobalová metoda
- Ekolist.cz: <https://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/tipy-a-prakticka-doporuceni-z-praxe-jak-se-doma-vyhnut-vzniku-odpadu>
- Johnsonová, B. Domácnost bez odpadu. Jak si zásadně zjednodušit život snížením produkce odpadu. Praha: PeopleComm, 2017. ISBN 9788087917336.
- Eriksen, T. H. Odpady. Odpad ve světě netušených vedlejších účinků. Brno: Doplněk, 2015. ISBN 9788072393251.
- Materiály zabývající se produkcí odpadu:**
- NATIONAL GEOGRAPHIC Česko: <https://www.national-geographic.cz/clanky/sedmy-kontinent-je-z-odpadku-ma-cetyrikrat-vetsi-rozlohu-nez-nemecko.html>
- Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/produkce-vyuziti-a-odstraneni-odpadu-a-produkce-druhotnych-surovin-v-roce-2017>
- Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/produkce-vyuziti-a-odstraneni-odpadu-a-produkce-druhotnych-surovin-v-roce-2016>
- Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/csu/czso/produkce-komunalniho-odpadu-vzrostla>
- Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Waste_statistics/cs
- Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180123-1?inheritRedirect=true&redirect=%2Feurostat%2F> – v angličtině

IGELITOVÁ, NEBO PAPIŘOVÁ TAŠKA?

Žáci se zamyslí nad tím, zda je ekologičtější papírová, nebo igelitová taška. Své názory porovnají s výsledky studií a vysloví konečné rozhodnutí.

POPIS

Na začátku aktivity žákům položíme otázku: „Je ekologičtější igelitová, nebo papírová taška?“ Žáci si zapíší odpověď a uvedou, proč si to myslí. Své názory prezentují ostatním spolužákům. Lze provést statistiku počtu odpovědí. Poté rozdělíme žáky do skupin po čtyřech. Skupiny obdrží text Igelitová, nebo papírová taška (příloha č. 1). Po jeho přečtení porovnají obě tašky podle parametrů. Napíší celkové shrnutí, která z uvedených tašek méně zatěžuje životní prostředí, a své rozhodnutí zdůvodní. Při svém rozhodování by měli brát v potaz všechny skutečnosti (např. dobu rozkladu, náklady na výrobu, životnost atd.).

METODICKÉ POZNÁMKY

Na závěr je možné znovu položit žákům stejnou otázku jako na začátku a porovnat jejich názory před lekcí a po ní. Porovnáním všech parametrů by žáci měli dojít k závěru, že když zvážíme různé aspekty, tak i igelitové tašky i ty papírové nejsou příliš ekologické. Rovněž můžeme žákům říci i o jiných druzích tašek – plátěné, síťovky, tašky ze škrobu kukuřice a prodiskutovat, jestli jsou plátěné tašky ekologičtější než výše zmíněné varianty.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 14–15 let

Metody a formy práce: skupinová práce, diskuze, argumentace, práce s textem

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: text (příloha č. 1: Igelitová, nebo papírová taška)

Cíle:

- Žák rozhodne, který z druhů tašek je ekologičtější.
- Žák napíše argumenty pro své tvrzení.
- Žák porovná své stanovisko s výsledky studií.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Igelitová, nebo papírová taška

ZDROJE

Co je ekologičtější? „Igelitky“ z pohledu čísel. In: Ekobal [online]. 2014 [cit. 2018-09-29].

Dostupné z: <https://www.ekobal.cz/o-nas/aktuality/co-je-ekologictejsi-igelitky-z-pohledu-cisel>

Vyroubalová, M. Ani papírové tašky přírodu nešetří. Aspoň ale nekončí v břiše živočichů. In: IDNES [online]. 2017

[cit. 2018-09-29]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/igelitove-a-papirove-tasky-ekologicke-srovnani-f53-/domaci.aspx?c=A170224_112329_domaci_mav

Plastový kontinent v Tichém oceánu je už větší než Německo, Francie a Španělsko dohromady. In: Česká televize.cz [online]. 2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2428387-plastovy-kontinent-v-tichem-oceanu-uz-je-vetsi-nez-nemecko-francie-a-spanelsko>

Rozšiřující informace pro učitele na téma papírová, nebo igelitová taška je možné najít na:

Ekobal.cz: <https://www.ekobal.cz/o-nas/aktuality/co-je-ekologictejsi-igelitky-z-pohledu-cisel>

OBALY – KANCELÁŘ – HYGIENA INPAP: <https://www.inpap.eu/igelitka-nebo-papirova-taska>

iDNES.cz: https://zpravy.idnes.cz/igelitove-a-papirove-tasky-ekologicke-srovnani-f53-/domaci.aspx?c=A170224_112329_domaci_mav

iROZHLAS.cz: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/papirova-nebo-plastova-taska-ani-jedna-neni-vyhra-kdyz-se-nepouziva-opakovane-rika-dekan-vscht_201703081716_dpihova

Průmyslová ekologie: <http://www.prumyslovaekologie.cz/Dokument/103894/jsou-papirove-tasky-opravdu-tak-ekologicke.aspx>

nazeleno.cz: <https://www.nazeleno.cz/nazelenoplus/5-duvodu-proc-nenosit-igelitku-nebo-papirovou-tasku.aspx>

Ekolist.cz: <https://ekolist.cz/cz/zelena-domcnost/rady-a-navody/je-lepsi-plastova-nebo-papirova-taska>

SKLENÍKOVÝ EFEKT

VÝROKY ANO/NE

Prostřednictvím tabulky výroků ANO/NE získávají žáci základní informace týkající se skleníkového efektu a klimatických změn.

POPIS

Žáci obdrží pracovní list – Tabulka výroků ANO/NE (příloha č. 1). Přečtou si jednotlivé výroky a u každého se rozhodnou, zda je pravdivý (v tom případě napíší ANO), či není (potom napíší NE). Pak obdrží text Skleníkový efekt (příloha č. 2), který si následně přečtou a zkontrolují si, zda jejich odpovědi byly správné. Při odpovědích NE si k výroku mohou poznačit správné znění. Pak následuje společná kontrola (žáci své tvrzení dokládají důkazem v textu), která může posloužit jako podklad pro diskuzi. Na konci aktivity proběhne reflexe.

REFLEXE

Otázky:

- Co ses dověděl/a nového?
- Co tě překvapilo?
- Co tě zaujalo?

METODICKÉ POZNÁMKY

Aktivitu je možné realizovat jako skupinovou práci. Členové skupiny se společně radí a diskutují nad jednotlivými výroky. Variace reflexe: Místo otázek/nedokončených vět realizovaných ústně je možné po třídě rozmístit papíry s nedokončenými větami:

- Dozvěděl jsem se nového...
- Překvapilo mě...
- Navrhuji řešení...
- Nebezpečí spatřuji v...

Žáci chodí po třídě a zapisují své odpovědi na papír pod nedokončené věty, mohou také zaznamenat fajfku u odpovědi, se kterou souhlasí, otazník u odpovědi, které nerozumí, a křížek u odpovědi, se kterou nesouhlasí. V tomto případě je nutné počítat s prodloužením času potřebného k realizaci aktivity.

Aktivita může sloužit jako podklad k diskuzi.

Na tuto aktivitu lze navázat lekcí Skleníkový efekt – schéma.

Pro větší názornost a lepší porozumění je možné pustit žákům videa o skleníkovém efektu a globálním oteplování.

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: výroky ANO/NE, práce s textem

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: příloha č. 1: pracovní list – Tabulka výroků ANO/NE, příloha č. 2: Text Skleníkový efekt

Cíle:

- Žák porovná své předchozí znalosti o skleníkovém efektu s odborným textem.
- Žák diskutuje nad danými výroky.
- Žák vysvětlí rozdíl mezi klimatem a počasím.
- Žák vyjmenuje činnosti, při kterých vzniká CO₂.
- Žák rozhodne, zda je, či není výrok pravdivý.

Pokud se rozhodneme na tuto aktivitu navázat aktivitou Skleníkový efekt – schéma, produkce filmů je vhodnější až po druhé aktivitě.

Paxi – Skleníkový efekt. In: YouTube [online] 2018 [cit. 2019-01-29].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jLO-6B4efr8>

Jak dochází ke globálnímu oteplování? In: YouTube [online] 2016 [cit. 2019-01-29].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SINd2axjisU>

Tabulka výroků ANO/NE – řešení

Výrok	ANO/NE	KONTROLA TEXT
1. Pojmy počasí a klima označují stav atmosféry, jedná se o synonymní vyjádření.	NE	
2. Klima označuje všechny stavy počasí vyskytující se v regionu po delší časové období (několik desetiletí) a jejich typickou posloupnost, např. střídání ročních období.	ANO	
3. Produkce CO ₂ vzniká při spalování fosilních paliv.	ANO	
4. Mezi fosilní paliva patří jen ropa a zemní plyn.	NE	
5. Za zvýšenou produkci CO ₂ nesou největší odpovědnost rozvinuté státy Evropy a Ameriky, proto globální oteplování nejvíce zasáhne obyvatele těchto států.	NE	
6. K intenzivnímu skleníkovému efektu, a tím k oteplování planety Země přispívá pouze nárůst spotřeby fosilních paliv a těžba dřeva v deštných pralesích.	NE	
7. Mezi skleníkové plyny patří vodní pára, oxid uhličitý, oxid dusný, metan a kyslík.	NE	
8. Skleníkové plyny brání průchodu slunečního záření směrem k zemskému povrchu a přispívají k propuštění dlouhovlnného záření do vesmíru.	NE	

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pracovní list – Tabulka výroků ANO/NE

Příloha č. 2: Text Skleníkový efekt

ZDROJE

Zdroje

Řiháček V. Prima klima. In: Veronica.cz [online] 2008 [cit. 2018-09-29].

Dostupné z: <https://www.veronica.cz/vystava-prima-klima>

Vypěstuj planetu. In: Pěstujplanetu.cz [online] 2018 [cit. 2018-09-29].

Dostupné z: <http://www.pestujplanetu.cz/12-pro-skoly/65-vyukova-aktivita-vy-pestuj-planetu>

Příčiny změny klimatu. In: Ec.europa.eu [online] 2018 [cit. 2018-09-29].

Dostupné z: https://ec.europa.eu/clima/change/causes_cs

Změna klimatu obecně. In: Zmenaklimatu.cz [online] 2018 [cit. 2018-09-29].

Dostupné z: <https://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/casto-kladene-dotazy/422-zmena-klimatu-obecne>

Rozšiřující informace pro učitele:

Zmenaklimatu.cz: www.zmenaklimatu.cz

Pěstuj planetu: www.pestujplanetu.cz

Ekologický institut Veronica: www.veronica.cz

Klimatická změna.cz: www.klimatickazmena.cz

SKLENÍKOVÝ EFEKT SCHÉMA

Na základě přečteného textu žáci vytvoří a graficky zpracují schéma, na jakém principu vzniká skleníkový efekt.

POPIS

Žáky rozdělíme do skupinek po 3–4 lidech, každá skupina dostane text Skleníkový efekt (příloha č. 1). Přečtou si text a na základě porozumění textu provedou vizualizaci textu – nakreslí schéma skleníkového efektu, zaznamenají všechny souvislosti a aspekty fungování skleníkového efektu a doplní popisky. Pak proběhne následná společná kontrola – porovnání se schématem skleníkového efektu (příloha č. 2), případně doplnění chybějících informací – popisků.

METODICKÉ POZNÁMKY

Kontrolu správnosti mohou provést samotní žáci. Skupiny si mezi sebou vymění svá schémata a vzájemně si je zkontrolují (mohou přidělit body, případně napsat komentář, co je podle nich správně, a co ne) a pak teprve proběhne porovnání se schématem skleníkového efektu (příloha č. 2), případně po skončení je možné jednotlivé práce vystavit, aby si je žáci mohli prohlédnout. Rovněž v zadání lekce může zaznít, že žáci budou připravovat výukový plakát – schéma pro žáky nižšího ročníku. Aktivitu lze realizovat i jako práci např. ve dvojicích či práci jednotlivců.

Tuto aktivitu je možné realizovat po lekci Skleníkový efekt – výroky ANO/NE.

Pro větší názornost a lepší porozumění je možné na konci lekce pustit žákům videa o skleníkovém efektu a globálním oteplování:

<https://www.youtube.com/watch?v=jLO-6B4efr8>

<https://www.youtube.com/watch?v=SINd2axjsU>

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: práce s textem – vizualizace textu, skupinová práce

Časová náročnost: 25 minut (při detailním zpracování schématu může dojít k prodloužení času aktivity)

Pomůcky: příloha č. 1: Text Skleníkový efekt, příloha č. 2: Schéma skleníkového efektu, papíry A4, A3 – do každé skupiny jeden, pastelky, fixy

Cíle:

- Žák vysvětlí princip skleníkového efektu.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Text Skleníkový efekt

Příloha č. 2: Schéma skleníkového efektu

ZDROJE

Skleníkový efekt. In: SME [online]. 2009 [cit. 2018-09-20].

Dostupné z: <https://www.sme.sk/c/5143580/sklenikovy-efekt.html>

Co je klimatická změna? In: Veronica [online]. 2018 [cit. 2018-09-20].

Dostupné z: <https://www.veronica.cz/co-je-klimaticka-zmena>

Výstava Prima klima – Skleníkový jev. In: Veronica [online]. 2008 [cit. 2018-09-20].

Dostupné z: <https://www.veronica.cz/vystava-prima-klima>

SLEJŠKA, Antonín. Soubor: Schéma skleníkový efekt.gif. In: Enviwiki [online]. EnviWiki, 2005 [cit. 2018-09-20].

Dostupné z: http://www.enviwiki.cz/wiki/Soubor:Schema_sklenikovy_efekt.gif

Schéma skleníkového efektu. In: Hostetin.veronika [online]. Hostětín: Ekologický institut Veronika, 2018 [cit. 2018-09-20]. Dostupné z: https://hostetin.veronika.cz/sites/default/files/projekty/schema_sklenikoveho_efektu.jpg

Rozšiřující informace pro učitele na téma skleníkový efekt je možné najít na:

SME.sk: <https://www.sme.sk/c/5143580/sklenikovy-efekt.html>

Toulcův dvůr: http://www.toulcuvdvor.cz/stezkazp/p1_globalni_oteplvani.html

Ekologický institut Veronika: <https://www.veronica.cz/co-je-klimaticka-zmena>

Ekologický institut Veronika: <https://www.veronica.cz/vystava-prima-klima>

Ekologický institut Veronika: <https://slideslive.com/38894150/nejnovejsi-poznatky-o-zmene-klimatu?subdomain=false>

Toulcův dvůr: http://www.toulcuvdvor.cz/stezkazp/obr/tabule_1.jpg

KLIMATICKÉ ZMĚNY

VÝROKY

Z uvedených výroků týkajících se klimatických změn žáci vyberou výrok, se kterým nejvíce souhlasí, a hledají vhodné argumenty.

POPIS

Čtyři rohy

Karty s výroky (příloha č. 1) umístíte v prostoru třídy, můžeme nalepit na zeď, případně položit na zem. Vyzveme žáky, aby se pohybovali po třídě a u výroku, se kterým nejvíce souhlasí, se postavili. Ve vytvořených skupinách žáci diskutují nad daným výrokem a napíší argumenty PRO. Pak vyzveme žáky, aby přečetli kartu s výrokem a prezentovali své argumenty.

METODICKÉ POZNÁMKY

Před touto aktivitou je možné zařadit brainstorming na téma klimatické změny – může sloužit k uvědomění si, co o daném tématu žáci vědí. Žáci mohou své odpovědi zaznamenávat individuálně do sešitu, nebo společně na tabuli.

Aktivitu je možné realizovat na začátku probíraného tématu a pak znovu na jeho konci. Zjišťujeme tím, zda u žáků došlo ke změně názorů a postojů.

Variace – místo sepisování argumentů PRO vyzveme žáky, aby naopak hledali argumenty PROTI, případně mohou napsat obě varianty.

Pokud se u jednoho výroku sejde větší počet žáků, můžeme vytvořit dvě menší skupinky, které budou zpracovávat zadaný úkol samostatně.

Může ovšem nastat i varianta, že u výroku nebude žádný žák a výrok zůstane neobsazen. Žáci pak mohou během diskuze vyjádřit svůj názor týkající se neobsazeného výroku.

Karty s výroky:

- Se změnou klimatu nemohu jako jednotlivec nic udělat.
- Klimatické změny jsou jen nepodložené teorie.
- Každý člověk může ovlivnit zmírnění projevů klimatických změn svým zodpovědným přístupem.
- Zvýšení teploty planety Země o pár stupňů nepředstavuje velký problém.
- Klimatické změny jsou způsobené Sluncem, nikoli působením člověka.

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 14–15 let případně starší žáci

Metody a formy práce: čtyři rohy, skupinová práce, diskuze

Časová náročnost: 25 minut (možno prodloužit i na celou hodinu – využít jako podklad pro diskuzi žáků)

Pomůcky: karty s výroky, lepicí hmota/guma (izolepa), papír A4 do skupin

Cíle:

- Na základě uvedených výroků žák vyjádří svůj názor na klimatické změny.
- Žák uvede argumenty pro daný výrok a své názory prezentuje ostatním.

- V rámci historického vývoje naší planety Země jsou současné změny klimatu Země naprosto přirozené.
- Všechny státy se podílejí společně na zmírnění klimatu.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Metoda „Čtyři rohy“

Čtyři rohy jsou metodou využívanou při výuce ke kritickému myšlení. Na čtyři flipové (balicí) papíry umístěné v rozích místnosti napíše učitel vždy po jedné otázce. Žáci individuálně přecházejí od papíru k papíru a píšou své odpovědi. Mohou se ke každému papíru vrátit několikrát a přečíst si, co zapsali spolužáci. To může podnítit další nápady.

(Zdroj textu: Kritické myšlení, o. s. Kritické listy 12, podzim 2003 [online]. Cit. 20. 5. 2019
Dostupné z: http://www.kritickemysleni.cz/klisty/12/_komplet.pdf).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Karty s výroky

ZDROJE

Klimatické změny. In. Už víš proč.cz [online]. 2017 [cit. 2018-10-05].
Dostupné z: <http://www.uzvisproc.cz/priroda/klimaticke-zmeny/>

Rozšiřující informace pro učitele:

Vítejte na Zemi: www.vitejenazemi.cz

Klimatická Změna.cz: www.klimatickazmena.cz

Změna klimatu.cz: www.zmenaklimatu.cz

Ekologický institut Veronica: www.veronica.cz

KLIMATICKÉ ZMĚNY

SOUČÁST NAŠEHO ŽIVOTA

V aktivitě se žáci seznámí s klimatickými změnami, které nastaly v konkrétním státu/oblasti, a zamyslí se nad jejich dopady na život zdejších lidí.

POPIS

Žáky rozdělíme do skupin po čtyřech. Skupinám dáme text Očitá svědectví (příloha č. 1), pro každou skupinu si připravíme jiný text (při větším počtu žáků mohou dvě skupiny zpracovávat stejný text). Žáci si přečtou text a vypracují pracovní list Klimatické změny – součást našeho života (příloha č. 2).

Pak vyzveme žáky, aby sdělili ostatním stát (případně oblast), o kterém se v textu pojednává, a ukázali ho na politické mapě světa. Pro větší přehlednost mohou žáci danou oblast na mapě označit samolepicí lístky Post-it. Poté jednotlivé skupiny představí ostatním svou oblast (stát) a zodpoví otázky z pracovního listu. Na závěr aktivity společně žáci shrnou a případně uvedou další dopady klimatických změn na život lidí. Poté proběhne reflexe. Každý žák doplní nedokončené věty:

- *Překvapilo mě, že...*
- *Dozvěděl/a jsem nové informace o...*
- *Na tématu mě zaujalo...*

METODICKÉ POZNÁMKY

Možnost rozšíření aktivity – žáci se mohou zamyslet nad tím, jestli se klimatické změny dotýkají ČR a zda klimatické změny ovlivňují (a případně jakým způsobem) život lidí v ČR.

Pro větší názornost je možné si připravit vytištěné fotografie krajin, prostředí, lidí, fauny a flóry z daných oblastí, které mohou žáci použít při prezentaci jednotlivých skupin. Je možné zadat žákům za domácí úkol, aby vytvořili prezentaci v PowerPointu, prostřednictvím které by spolužákům představili danou oblast.

Doprovodné fotografie je možné nalézt zde:

<http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/>

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy

práce: skupinová práce, diskuze, práce s textem, nedokončené věty

Časová náročnost:

30–45 minut

Pomůcky: příloha č. 1: Text Očitá svědectví – pro každou skupinku jiný text – 7 států, politická mapa světa, příloha č. 2: Pracovní list Klimatické změny – součást našeho života, poznámkové samolepicí lístky Post-it.

Cíle:

- Žák ukáže na mapě stát (oblast), ve kterém se projeví změny klimatu.
- Žák napíše, k jakým klimatickým změnám došlo během poslední doby v konkrétní oblasti, a zamyslí se nad tím, jak ovlivňují život zdejších lidí.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Text Očitá svědectví (pro každou skupinku jiný text)

Příloha č. 2: Pracovní list Klimatické změny – součást našeho života

ZDROJE

Suo Bao, Čína. In: Změna klimatu.cz [online]. 2008 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1237-suo-bao-cina>

Willy Versluys, Belgie. In: Změna klimatu.cz [online]. 2009 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1244-willy-versluys-belgie>

Hugh and Libby McMickingovi, Austrálie. In: Změna klimatu.cz [online]. 2006 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1241-hugh-and-libby-mcmickingovi-australie>

Van Beacham, Nové Mexiko, USA. In: Změna klimatu.cz [online]. 2007 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1235-van-beacham-nove-mexiko-usa>

Vladilen Ivanovič Kavry, Ruská federace. In: Změna klimatu.cz [online]. 2008 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1245-vladilen-ivanovic-kavry-ruska-federace>

Jamila Bibi, Indie. In: Změna klimatu.cz [online]. 2008 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1246-jamila-bibi-indie>

Nola Royce, USA. In: Změna klimatu.cz [online]. 2008 [cit. 2018-10-10].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/ocita-svedectvi/1248-nola-royce-usa>

Rozšiřující informace pro učitele:

Klimatická změna.cz: www.klimatickazmena.cz

Změna klimatu.cz: www.zmenaklimatu.cz

Klimatická změna.cz: <http://www.klimatickazmena.cz/cs/vse-o-klimaticke-zmene/pruvodce-zmenou-klimatu/>

Na téma klimatické změny v ČR je možné najít na:

Česká pozice: http://ceskapozice.lidovky.cz/klimatolog-farda-navrat-k-puvodnimu-klimatu-je-z-rise-fantazie-p7k-/tema.aspx?c=A180816_144036_pozice-tema_lube

Ekolist.cz: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/klimaticke-zmeny-prinesou-do-cr-vedra-a-sucho-adaptovat-na-nove-podminky-lze-i-budovy>

JAK OVLIVŇUJEME KLIMA?

Žáci se zamyslí nad každodenními činnostmi z hlediska svého vlivu na globální klimatické změny a navrhnou způsoby, jak mohou oni sami eliminovat svůj negativní vliv na změnu klimatu.

POPIS

Žáci si vylosují kartičky s barevnými nápisy (**hygienu, dopravu, nakupování, domácnost**) a vytvoří skupiny podle barev po čtyřech (v každé skupině budou obsaženy všechny čtyři pojmy stejné barvy). Každé skupině rozdáme pracovní list (příloha č. 2: Jak ovlivňujeme klima).

Žáci si ve skupinách napíší konkrétní každodenní činnosti vztahující se k danému tématu (např. hygiena – sprchování, koupání ve vaně, protékání WC, čištění zubů při tekoucí vodě...), a jak tyto činnosti přispívají ke změnám klimatu. Posoudí, jaký vliv na změnu klimatu mají jednotlivé činnosti, zda je ovlivňují pozitivně (+), nebo negativně (-). Své názory zapíší do tabulky a navrhnou způsoby, jak jednotlivec (žák) může eliminovat negativní vlivy těchto činností. Následuje prezentace práce jednotlivých skupin.

Na závěr vyzveme skupiny, aby se zamyslely nad tím, zda mají jednotlivé činnosti něco společného – všechny využívají energii, při jejíž výrobě dochází k vytváření CO₂, což vede ke skleníkovému efektu a v důsledku toho dochází k oteplování planety Země.

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: skupinová práce, diskuze

Časová náročnost: 25 minut (možno prodloužit na 45 minut)

Pomůcky: kartičky na rozdělení žáků do skupin (příloha č. 1: Rozdělení do skupin), pracovní listy (příloha č. 2: Jak ovlivňujeme klima)

Cíle:

- Žák napíše, jak konkrétní činnosti každodenního života přispívají ke změnám klimatu.
- Žák navrhne způsoby, jak může jednotlivec eliminovat negativní vlivy těchto činností.

Příloha č. 2: Jak ovlivňujeme klima? – Příklad řešení (jsou možné i další odpovědi):

Oblast	Činnost	Jak ovlivňuje	+/-	Návrh řešení
Hygiena	1. Sprchování	Menší spotřeba vody, menší náklady na ohřev vody, vytvoří se méně CO ₂	+	_____
	2. Koupání ve vaně	Větší spotřeba vody (teplé), ohřívání vody i její čerpání spotřebovává elektřinu – velká produkce oxidu uhličitého, který zvyšuje skleníkový efekt a otepluje planetu	-	Upřednostnit sprchování, koupel ve vaně jen zřídka
	3. Čištění zubů při tekoucí vodě	Větší spotřeba vody, ohřívání vody i její čerpání spotřebovává elektřinu – velká produkce oxidu uhličitého, který zvyšuje skleníkový efekt a otepluje planetu	-	Vodu vypínat a pustit ji, když potřebujeme, napustit vodu do kelímku
	4. Protékající WC	Velká spotřeba vody, vyšší náklady	-	Opravit WC
Doprava	1. Jízda autem (1 člověk)	Fosilní paliva – vyčerpání zásob, výfukové plyny – CO ₂ – skleníkový efekt, oteplování planety	-	Plně obsazené auto, využívat MHD, vlaky, cesta pěšky, na kole
	2. Cesta pěšky	Nulová produkce CO ₂	+	_____
	3. Využití autobusů MHD	Výfukové plyny – produkce CO ₂ , ALE přepraví se v ní více lidí, méně se podílí na oteplování planety než jízda autem	+/-	Cesta pěšky, na kole
	4. Jízda plně obsazeným autem	Fosilní paliva – vyčerpání zásob, výfukové plyny – CO ₂ – skleníkový efekt, oteplování planety	-	Využívat MHD, cesta pěšky, na kole
Nakupování (Odpad)	1. Nákup balených vod	Energie na výrobu a dopravu lahví – produkce CO ₂ – skleníkový efekt, jednorázové použití, odpad – skládky	-	Opakované použití lahví, voda z kohoutku
	2. Nákup pití z automatu	Velká spotřeba energie např. na chlazení nápojů – velká produkce oxidu uhličitého, který zvyšuje skleníkový efekt a otepluje planetu, energie na výrobu a dopravu lahví a kelímků, jednorázové použití, odpad – skládky, znečištění moří...	-	Opakované použití láhve s vlastním nápojem, vlastní hrneček
	3. Používání igelitových tašek	Těžba, výroba a doprava – spotřeba energie – produkce CO ₂ – skleníkový efekt, jednorázové použití, odpad – skládky, znečištění moří...	-	Plátěné, papírové tašky
	4. Vyhazování PET lahví do koše	Spotřeba energie při výrobě plastů, produkce CO ₂ – skleníkový efekt, odpadkový koš – skládka, spalovna – produkce skleníkových plynů – skleníkový efekt	-	Opakované použití, koš na tříděný odpad

Domácnost (Energie)	1. Zbytečné svícení, svícení na-prázdko	Vyšší spotřeba elektřiny – produkce CO ₂ při výrobě elektřiny – skleníkový efekt	-	Nezapomínat zhasínat (lístečky na vypínačích), zhasínat při odchodu z místnosti
	2. Nabíjení telefonu – nabíječka stále v zásuvce	Nabíječka spotřebovává elektřinu pořád, i když k ní telefon připojen není – spotřeba elektřiny – produkce CO ₂ při výrobě elektřiny – skleníkový efekt	-	Vytáhnout nabíječku ze zásuvky, prodloužit jedno nabití např. omezením her, vypínáním mobilu na noc...
	3. Pořád zapnutá televize – kulisa	I v režimu stand-by (svítí na ní světélko) spotřebovává pořád energii, spotřeba elektřiny – produkce CO ₂ při výrobě elektřiny – skleníkový efekt	-	Vypínat televizi, když se nedívám, úplné vypnutí televize, přístroje
	4. Krátké, ale intenzivní větrání v zimě, utěsněná okna	Neplýtváme tolik energií, nižší náklady na spotřebu energie, nižší produkce CO ₂	+	_____

METODICKÉ POZNÁMKY

Pokud by žákům dělalo potíže vymyslet konkrétní činnosti každodenního života, může je učitel navést vhodnými otázkami, případně může v každé oblasti uvést jeden konkrétní příklad.

Variace – rozdělení do skupin může probíhat tak, že každá skupina bude tvořena čtyřmi stejnými pojmy různých barev (jedna skupina – 4 různobarevné kartičky doprava atd.).

Skupiny pak mohou zpracovávat jen jednu oblast, při prezentaci skupin si do tabulky zapíší závěry ostatních skupin.

Aktivita může sloužit jako podklad pro diskusi, pak je potřeba počítat s prodloužením aktivity až na celou hodinu.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozdělení do skupin

Příloha č. 2: Jak ovlivňujeme klima?

ZDROJE

Rozšiřující informace pro učitele:

Veronica ekologický institut: www.veronica.cz – Výstava Prima klima

Veronica ekologický institut: <https://www.veronica.cz/vzdelavaci-klimaticka-videa>

Video - 5 tipů jak neplýtvat pitnou vodou a ušetřit: <https://www.youtube.com/watch?v=fN11OzqEyu0>

PŘÍČINY A DOPADY KLIMATICKÝCH ZMĚN

Žáci zaznamenávají příčiny a dopady klimatických změn, zamýšlí se nad podílem člověka a jeho činností na změnách klimatu.

POPIS

Žákům rozdáme tři samolepicí lístky stejné barvy. Žáci se zamyslí a na každý lístek napíší jednu příčinu klimatických změn. Mezitím na tabuli nakreslíme strom s kořeny a větvemi. Vyzveme žáky, aby ostatním představili své návrhy a nalepili poznámkové lístky na tabuli do části kořenů stromu. Při opakování stejných pojmů nalepíme poznámkové lístky na sebe. Žáci mají možnost doplnit další příčiny, které je během prezentace napadly a ještě nejsou uvedeny na tabuli. Pak žákům rozdáme další tři samolepicí lístky jiné barvy. Žáci se zamyslí a na každý lístek napíší důsledky a dopady klimatických změn. Opět vyzveme žáky, aby prezentovali před ostatními své nápady a nalepili poznámkové lístky na tabuli do části větví stromu. Žáci mohou opět doplnit další dopady a důsledky, které ještě nezazněly. Zamyslí se nad tím, které příčiny klimatických změn souvisejí s činností člověka.

METODICKÉ POZNÁMKY

Před touto aktivitou můžeme žáky vyzvat, aby se postavili na pomyslné názorové řadě, podle toho, jestli souhlasí – spíše souhlasí – spíše nesouhlasí – nesouhlasí s výrokem „Za klimatické změny je odpovědný převážně člověk svými činnostmi a způsobem života.“ Po skončení aktivity opět můžeme realizovat názorovou škálu (stejný výrok). Zjišťujeme tím, zda došlo ke změně postojů a názorů žáků.

Aktivitu je možné realizovat také jako skupinovou práci. Rovněž žáci mohou návrhy příčin a důsledků rozdělit do kategorií (např. přírodní příčiny, příčiny způsobené činností člověka atd.). Aktivita může posloužit jako uvedení do tématu či podklad pro diskusi.

Aktivitu můžeme rozšířit o práci s textem – viz rozšiřující informace pro učitele – nutno počítat s prodloužením časové dotace.

Ekologičtější varianta: Žáci nebudou používat samolepicí lístky, ale své nápady budou zapisovat na tabuli, rovněž si mohou vytvořit svůj strom příčin a důsledků do sešitu.

Učivo: globální problémy a jejich řešení (+ zeměpis, přírodopis)

Průřezová témata: environmentální výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: životní prostředí

Téma: klimatické změny

Autor: Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: diskuze, názorová škála, strom problémů

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: poznámkové samolepicí lístky Post-it dvou barev – pro každého žáka tři od každé barvy

Cíle:

- Žák uvede příčiny, důsledky a dopady klimatických změn.
- Žák se zamyslí nad tím, jaký podíl na změnách klimatu mají lidé.

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Globální oteplování × klimatické změny (změny klimatu)

Globální oteplování je planetární jev zachycování energie v atmosféře.

Klimatické změny jsou pozorované změny v počasí a s ním spjatých jevech v regionálním měřítku. Klimatické změny ovlivňuje celá řada faktorů, z antropogenních jmenujme přeměňování krajiny a způsob hospodaření s vodou.

Změnou klimatu se označuje dlouhodobý posun klimatického režimu v daném místě, regionu či na celé planetě. Posun je spojen se změnou typického průměrného počasí (teplota, rozložení větru a srážek apod.). Změnou klimatu jsou rovněž chápány změny v jeho variabilitě, a to i tehdy, kdy se průměrné počasí nemění.

Změna klimatu znamená obecný posun v jeho charakteru, včetně posunu v teplotách, srážkách, větru a dalších parametrech; míra tohoto posunu se může měnit region od regionu.

Globální oteplování (stejně jako ochlazování) se vztahuje pouze k jakékoliv změně průměrné přízemní teploty a je pouze jedním z projevů změny klimatu v planetárním měřítku. Často je tento pojem chybně vnímán tak, že k oteplování dochází na celé planetě homogenně. Ve skutečnosti však nárůst průměrné globální teploty planety vyvolává změny v globální cirkulaci, což způsobuje, že různé části planety se ohřívají různě; v některých oblastech může dojít i k ochlazení.

ROZŠIŘUJÍCÍ INFORMACE PRO UČITELE

Příčiny klimatických změn

Oteplování planety Země v důsledku skleníkového efektu – nárůst produkce skleníkových plynů.

- K emisím CO_2 (oxid uhličitý) přispívá v současnosti přibližně ze 70–90 % spalování fosilních paliv, která jsou využívána v dopravě, výrobních procesech, k výrobě elektřiny a tepla (resp. chlazení a klimatizace) apod. Zbývající část emisí CO_2 pochází z aktivit souvisejících s využíváním přírodních ploch (zemědělská a lesnická činnost).
- CH_4 (metan) – druhý nejvýznamnější skleníkový plyn má svoje zdroje zejména v pěstování rýže, živočišné výrobě, odpadovém hospodářství, těžební činnosti (pevná, kapalná i plynná fosilní paliva) a v dopravě těžných paliv.
- N_2O (oxid dusný) je do atmosféry emitován při spalování fosilních paliv při letecké a automobilové dopravě, průmyslové a zemědělské činnosti (hnojení). Uvolňuje se bleskem, lesními požáry a půdními bakteriemi.
- Emise CFC, HFC a PFC (freony) pocházejí převážně z chladicích zařízení, klimatizací, sprejů a rozpouštědel; některé z těchto látek jsou již regulovány Montrealským protokolem, neboť významně přispívají k narušování stratosférické ozónové vrstvy.

Přírodní příčiny

- Skleníkový efekt nepředstavuje jediný faktor, jenž ovlivňuje podnebí Země. Dalekosáhlý účinek mohou mít i mírné změny energie vydávané Sluncem – např. vzednutí sluneční činnosti může způsobit náhlý vzestup teplot a dlouhodobé ničivé sucho. Menší pokles sluneční činnosti během jednoho cyklu je spojován s ochlazením během malé doby ledové, zvýšená sluneční aktivita přispěla k současnému vzestupu teplot.
- Geologické podmínky Země – pozvolný pohyb kontinentů.
- Vulkanické erupce – způsobují krátkodobé klimatické změny, neboť se při nich vyvrhne vrstva sopečného prachu vysoko do zemské atmosféry, což brání přísunu slunečního tepla.
- Jev El Niño (abnormální změna teploty v Tichém oceánu, která má vliv na četné rysy světového podnebí, v mnoha krajích způsobuje sucho). Jednou za čas se při něm vytvoří obrovský výběžek teplé vody, jenž se suně na východ a může způsobit přívalové deště a povodně na západním pobřeží USA a Jižní Ameriky, zpozdí monzun v Indii, vyvolat dlouhodobé sucho v Austrálii, Indonésii a jižní Africe.
- Kolísání mořské teploty v severním Atlantiku. V severním Atlantiku od Grónska po rovník způsobuje prudké střídání studené a teplé fáze.

Důsledky globálního oteplování

Existuje několik různých scénářů vývoje klimatu v případě zvýšení průměrné teploty atmosféry. Je těžké předpovědět všechny důsledky, jaké by klimatické změny přinesly. Podle soudobých teorií se předpokládají následující:

- Zvyšování průměrné teploty na Zemi povede ke klimatickým změnám rozsáhlých oblastí.
- Změny směry hlavních oceánských a atmosférických proudů. Tání ledovců oceánských i pevninských povede ke zvýšení hladiny světových oceánů. Odhaduje se zvýšení o půl metru do roku 2100. Dojde k zaplavení velkých a hustě osídlených území. Jinde se naopak budou rozšiřovat pouště.
- Budou pozorovatelné náhlé změny počasí.
- Na změny klimatu jsou citlivé ekosystémy a organismy. Klimatické změny představují další významný tlak na všechny ekosystémy, které jsou již ohroženy rostoucími požadavky na zdroje a přírodní suroviny, intenzivním hospodařením a znečišťováním. Dojde ke změnám v rozšíření živočichů a rostlin.
- Lze očekávat, že dojde k omezení schopnosti některých ekosystémů poskytovat na udržitelném základě klíčové produkty a funkce, které jsou nezbytné pro sociální a ekonomický rozvoj, jako je dostatek potravin, čisté ovzduší, zdravotně nezávadná sladká voda, energie a teplo, bezpečné obydlí a nízká úroveň nemocnosti.
- Náhlé změny počasí jsou zátěží pro lidské zdraví. Změny se rozšíření a sezónní přesuny přenašečů infekčních onemocnění, jako je malárie, zimnice a další.
- Nepříznivě ovlivňují dostupnost nezávadné sladké a pitné vody. Vyšší či menší zemědělské výnosy povedou ke změnám v produkci potravin.
- Tlak změn klimatu bude vyvolávat v regionech různé sociální a politické interakce. Lze očekávat přesuny obyvatelstva zejména z rovníkových oblastí postižených dezertifikací a úbytkem pitné vody a vody pro zavlažování rostlin. Důsledky budou patrné v ekonomice a životní úrovni.
- Očekává se, že změna teploty bude rychlejší než jakákoli teplotní fluktuace od poslední doby ledové. Dojde k rychlému posunu vegetačních zón k severu. Organismy, které se nedokážou přizpůsobit, zahynou.

Trendy ve změnách klimatu

V roce 2001 při hodnocení možných dopadů rostoucí koncentrace skleníkových plynů v atmosféře dospěl IPCC (The Intergovernmental Panel Climate Change) k závěru, že podstatnou část pozorovaného globálního oteplování za posledních 50 let lze na základě silných vědeckých důkazů přisoudit lidské činnosti. Během 20. století vzrostla globální teplota o 0,6 °C. K největšímu oteplení došlo v období od roku 1910 do roku 1945 a od roku 1976. Poslední dekáda 20. století byla nejteplejším desetiletím a rok 1998 byl nejteplejším rokem od počátku pravidelných meteorologických záznamů v roce 1861. Deset nejteplejších let od roku 1860 bylo zaznamenáno od roku 1980.

Většina velkých ledovců taje. Během 20. století byl zaznamenán výrazný úbytek ledovců v nepolárních oblastech. Na severní polokouli bylo pozorováno od roku 1950 zmenšení ledem pokryté plochy oceánů a moří o 10 až 15 %. Letní tloušťka arktického ledu se místy zmenšila až o 40 %. Podstatná část vzrůstu hladiny moří a oceánů za posledních 100 let souvisí s globálním oteplením. Hladina moří se zvedla o 10 cm. Průměrné množství srážek ve středních a vyšších zeměpisných šířkách (v mírném a subpolárním klimatickém pásmu) vzrostlo, a naopak v subtropickém a tropickém klimatickém pásmu pokleslo. Roste počet extrémních srážkových jevů. Rozsáhlé oblasti světa jsou postihovány suchem, nebo naopak povodněmi.

Změny teploty ovlivňují zranitelné ekosystémy, jako jsou například korálové útesy. Bylo pozorováno zmenšení některých populací stěhovavého ptactva kvůli nevyhovujícím variacím klimatických podmínek.

Pro odhad budoucího vývoje klimatu se používají různé modely. V roce 2002 IPCC sestavil 24 možných scénářů budoucího vývoje klimatických změn. Scénáře vycházejí z řady odhadů emisí skleníkových plynů a aerosolů, dále z předpokladů růstu populace, spotřeby energie, ekonomického růstu, změn využití půdy atd. Ze všech scénářů vyplývá, že přes veškerá prudká omezení emisí skleníkových plynů bude globální teplota vzrůstat. Scénáře se liší především v rychlosti teplotního nárůstu. Globální teplota se ustálí nejdříve až koncem 21. století. Hladina světových oceánů bude nadále vzrůstat, protože oceány reagují na změny globální teploty výrazně pomaleji. Na základě odhadů očekáváme do roku 2100 nárůst průměrné roční teploty o 1,4–5,8 °C. Země pak bude dle odhadů nejteplejší za posledních 150 tisíc let. Hladina světových oceánů by měla vzrůst mezi lety 1990 až 2100 o 0,1 až 0,8 metrů, což výrazně zvýší slanost pobřežních podzemních vod, ohrozí pobřežní mokřiny, sníží zemědělské výnosy pobřežní půdy a vytlačí pobřežní obyvatelstvo do vnitrozemí.

Dochází k oteplování klimatického systému. Změnu potvrzují všechny sledované faktory – zvyšuje se teplota na souši i v atmosféře, otepluje se oceán, snižuje se množství sněhu a ledu a stoupá hladina moří. Navíc každé z posledních 3 desetiletí bylo postupně nejteplejším od počátku pravidelného sledování v roce 1850.

Lidský vliv na změnu klimatu je prokázáný. Už předchozí zpráva z roku 2007 označila s 90% pravděpodobností za hlavní příčinu současných změn lidskou činnost. Letošní zpráva tuto skutečnost dále potvrzuje. Je prakticky jisté (95 %), že lidský vliv je dominantní příčinou oteplování klimatického systému minimálně od poloviny 20. století. Tento fakt vychází ze zvyšujících se koncentrací skleníkových plynů, ze sledovaného oteplování a z našich ostatních znalostí o klimatickém systému.

Nárůst koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře způsobuje okyselování oceánů. Okolo jedné třetiny emisí oxidu uhličitého se ukládá ve světových oceánech, což má za následek jejich okyselování. Od začátku průmyslové revoluce kleslo pH oceánu v průměru o 0,1 a již dnes tak zaznamenáváme zásadní negativní důsledky na život korálů a celých vodních ekosystémů. Do konce století pak podle toho, kolik emisí CO₂ vyprodukujeme, klesne hodnota pH o dalších 0,06 až 0,32.

Úbytek ledu z pevnin. Nápadné zmenšování samostatných ledovců probíhá již dlouho. Na rozdíl od 90. let se ale už stejné množství ledu ztrácí i z ledového příkrovu Antarktidy a ještě více z ledového příkrovu Grónska. Úbytek hmotnosti obou ledových příkrovů se dramaticky zrychluje.

Úbytek ledu v Arktidě. Severní oceán už přestává být v létě a na podzim pokrytý ledem. Oteplování Arktidy se tím, jak její povrch tmavne, značně urychluje. Bezprecedentně teplá Arktida mění charakter počasí na celé severní polokouli.

Do konce 21. století se dále oteplí, mohlo by to být i o několik stupňů. Bude-li růst emisí skleníkových plynů pokračovat jako doposud, může oteplení na konci století oproti jeho počátku dosáhnout až 3,7 °C. Jen pokud emise klesnou do poloviny století k nule, může se v tomto období oteplít i méně než o 1 °C. Teoreticky je tedy stále možné udržet oteplení planety pod hranici 2 °C oproti druhé polovině 19. století. Překročení této hranice by znamenalo zásadní negativní dopady pro lidstvo a ekosystémy.

Zvětší se rozdíly mezi suchými a vlhkými oblastmi. Místa, kde je dnes sucho, budou do budoucna sušší, zatímco na místech, kde je dnes srážek hodně, bude pršet ještě více. K tomuto principu však bude existovat řada regionálních výjimek. Zároveň můžeme očekávat častější a intenzivnější přívalemé deště a vlny veder.

Vzestup hladiny oceánů bude pokračovat. Mezi lety 1901 a 2010 stoupla hladina oceánů o 19 cm. Stoupající teplota vlivem roztažnosti vody a úbytek ledu z pevnin povedou k jejímu dalšímu nárůstu. Odhad tohoto nárůstu se přitom od čtvrté hodnotící zprávy prakticky zdvojnásobil. Pokud budou skleníkové emise pokračovat jako doposud, tak do roku 2100 hladina světových moří stoupne až o 98 centimetrů. Zvyšování hladiny bude nicméně pokračovat i dále. V oblastech, které jsou vzestupem hladiny už v tomto století ohroženy, dnes žije desetina světové populace.

Zpomalení změn bude vyžadovat podstatné a trvalé omezení emisí skleníkových plynů. Další spalování fosilních paliv bude způsobovat další oteplování a změny ve všech oblastech klimatického systému. Čím více emisí vypustíme, tím dramatičtější budou i následné změny. Jedině podstatné a trvalé snížení emisí skleníkových plynů nás může ochránit před nebezpečnou změnou klimatu.

ZDROJE

Co je globální změna klimatu? In: Změnaklimatu.cz [online] 2018 [cit. 2018-06-09].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/zmena-klimatu>

Kočí V. Globální oteplování In: Toulcův dvůr [online] rok [cit. 2018-09-09].

Dostupné z: http://www.toulcuvdvor.cz/stezkazp/p1_globalni_oteplovani.html

Změna klimatu obecně. In: Změnaklimatu.cz [online] rok [cit. 2018-10-05].

Dostupné z: <http://www.zmenaklimatu.cz/cz/fakta/casto-kladene-dotazy/422-zmena-klimatu-obecne>

Simons, P. Síly přírody - Extrémy počasí. Praha: Reader's Digest Výběr, 2010, 142–145 s. ISBN 9788074061103.

KDYŽ NÁKUP PROMLUVÍ

Každý výrobek skrývá svůj příběh. Někdy bohužel není moc veselý. Žáci se seznámí s produkty, na jejichž výrobě se nejčastěji podílí děti. Dozví se také, za jakých podmínek tyto děti pracují a s jakým nebezpečím se setkávají. Dále zjistí, co znamená fair trade a že oni sami můžou nakupovat odpovědněji.

POPIS

Na úvod aktivity sdělíme žákům, že je třeba si při nakupování uvědomit, že každý výrobek má nějaký příběh. Lidé, kteří ho vytvářeli, pracovali v různých podmínkách, někdy bohužel ve velice špatných. Následně žáky rozdělíme do skupin o třech až pěti členech. Rozdáme jim pracovní listy (příloha č. 1) a obálku s lístky, na kterých jsou napsány příběhy jednotlivých výrobků (příloha č. 2). Zadáme jim práci, která spočívá v tom, že přiřadí správný lístek ke správnému obrázku a následně odpoví na otázky na pracovním listu. Po dokončení práce s pracovním listem vyzveme skupiny, aby prezentovaly své výsledky.

METODICKÉ POZNÁMKY

Na úvod aktivity je vhodné žákům položit otázky typu:

Chodíte nakupovat? Máte rádi čokoládu? Víte, jak se pěstuje kakao? Jíte banány? Víte, kdo je sklízí? Máte mobilní telefon?

Na tuto aktivitu můžeme navázat rozvíjením tématu fair trade, a to například vyhledáváním výrobků v obchodech nebo uspořádáním férové snídaně. Aktivita by také mohla být doplněna některým z filmů o dětské práci (např. na jsns.cz).

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

Učivo: lidská práva, lidská solidarita, rovnost a nerovnost

Průřezová témata: výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana

NS GRV: lidská práva, chudoba a nerovnost

Téma: dětská práce, lidská práva, odpovědná spotřeba

Autor: Mgr. Kristína Ličmanová

Cílová skupina: 12–14 let

Metody a formy práce: práce s textem, skupinová práce

Časová náročnost: 25 minut

Pomůcky: pracovní list (příloha č. 1), lístky s příběhy výrobků (příloha č. 2)

Cíle:

- Žák vyjmenuje některé výrobky, při jejichž výrobě je využívána dětská práce.
- Žák popíše podmínky dětské práce.
- Žák vyjádří vlastními slovy principy fair trade.
- Žák dokáže vysvětlit rozdíl mezi běžným a fair trade výrobkem.

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Ve světě pracuje asi 168 milionů dětí. Velká část z nich pracuje na plný úvazek, což znamená, že nemají čas chodit do školy, natož pak si hrát. Za dětskou práci je označována práce dětí mladších 18 let, která poškozuje jejich zdravý vývoj a brání jim ve školní docházce.

Mezi hlavní oblasti, kde je dětská práce využívána, patří subsaharská Afrika, Asie, Tichomoří a Latinská Amerika. Převážná většina dětí za svoji práci navíc nedostává zapláceno.

Hlavní, avšak ne jedinou příčinou je chudoba rodin, ze kterých děti pocházejí. Je třeba zmínit také slabé zákony a to, že tito lidé nejsou schopni svá práva vymáhat. Důležité jsou také kulturní tradice, které ve většině případů nepovažují vzdělání za důležité, a to zejména pro určité skupiny (dívky, menšiny, zdravotně postižení). Mezi další příčiny patří klimatické změny, které znesnadňují život zemědělcům a ti pak využívají své děti jako pracovníky pro zajištění alespoň základní obživy. Dětská práce navíc deformuje pracovní trh v dané oblasti. Snižuje totiž mzdu pro dospělé a tím prohlubuje chudobu.

V afghánských cihelnách tvoří děti dokonce více než polovinu všech pracovníků. Jejich situace je velmi tíživá. Pracují zde v nebezpečném prostředí, nevyhovujících podmínkách, vykonávají těžkou a nebezpečnou práci. Velmi často jsou to dlužní otroci. Jejich osud jim tedy předurčili už jejich rodiče. Takové děti tedy navíc za svoji práci nedostávají ani žádný plat. V průmyslu, kam cihelny spadají, pracuje asi 7 % dětí. Kromě cihelen jsou často využívány na stavbách, v dolech a lomech nebo v tkalcovských a vyšívacích dílnách.

V ostatních odvětvích jsou podmínky dětské práce také velmi špatné. V zemědělství, kde pracuje nejvíce dětí (asi 60 %), přichází do styku se škodlivými chemikáliemi, nebezpečnými nástroji a těžkými náklady. Musí pracovat mnoho hodin denně.

Asi 25 % dětí pracuje ve službách. Jedná se zejména o dívky, které se věnují domácí službě.

V některých případech jde až o otroctví. Zbýlých 8 % dětí je zneužíváno k prostituci, pornografii, jako dětští vojáci, k prodeji drog, organizovanému zločinu či žebrání. Jedná se zejména o děti v Indii a Afghánistánu. Děti v Kambodži nepatří mezi dlužní otroky, avšak jsou z extrémně chudých rodin. Většina z nich kvůli práci vůbec nechodí do školy. Asi čtvrtina školu navštěvuje, ale jen asi 20 % ji dokončí. Kvůli této práci je jim poškozováno zdraví a omezován přístup ke vzdělání. Přitom právě vzdělání je jednou z cest, jak dětskou práci omezit.

Druhů dětské práce je mnoho, proto neexistuje jediný způsob, jak jí zamezit. Mezi ty hlavní patří podpora výstavby škol, aby bylo dětem zajištěno dostupné a kvalitní vzdělání. Dále omezování chudoby, kterou jsou postižení zejména lidé na venkově, a to tím, že jsou jim rozšiřovány možnosti obživy – poskytování investic, školení v řemeslech. Důležitý je také tlak na společenskou odpovědnost firem, které by měly kontrolovat své dodavatele, ale také na politiky, kteří by měli pro omezení rozvojových problémů vytvořit legislativu.

Dalším způsobem, jak omezit dětskou práci, je změna spotřebitelského chování. Například nakupováním fair trade výrobků. Fair trade znamená spravedlivý nebo také férový obchod. Lidem ze zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky poskytuje možnost vykonávat svoji práci v důstojných podmínkách. Tito lidé dostávají za své výrobky spravedlivě zapláceno, pěstitelé pracují s ohledem na životní prostředí a jejich děti můžou chodit do školy.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pracovní list s obrázky výrobků a otázkami

Příloha č. 2: Sada lístků s příběhy výrobků

ZDROJE

Dlužní otroci: dětská práce v cihelnách. In: Dětská práce – příčiny, souvislosti, důsledky a řešení. 2012 (cit. 2018-05-22). Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/387_detska-prace-priciny-souvislosti-dusledky-a-reseni.pdf
KOMÍNEK, Stanislav. Infolist o fair trade (online). (cit. 2018-06-02). Dostupné z: https://www.nazemi.cz/sites/default/files/infolist_o_fair_trade_1.pdf

Rozšiřující informace pro učitele:

NaZemi: www.nazemi.cz

Rozvojovka: www.rozvojovka.cz

Člověk v tísni: www.clovekvtisni.cz

Stop dětské práci: www.stopdetskepraci.cz

NaZemi: www.fairtrade.cz

Fairtrade Česko a Slovensko: www.fairtrade-cesko.cz

INZERÁT

Děti se prostřednictvím inzerátu s nabídkou práce seznámí s podmínkami práce dětí v cihelnách. Společně se zamyslí nad příčinami dětské práce a porovnájí situaci těchto dětí s dětmi v České republice.

POPIS

Rozdělíme třídu na pětičlenné skupiny. Zadáme žákům práci s pracovním listem (příloha č. 1) a vyzveme je, aby si přečetli inzerát a na základě toho odpověděli na otázky. Ukončíme práci ve skupinách a vyzveme žáky, aby prezentovali výsledky své skupinové práce. Pomocí jejich odpovědí shrneme podmínky dětské práce v cihelnách, pojmenujeme hlavní příčinu dětské práce a srovnáme situaci pracujících dětí s dětmi ve třídě.

METODICKÉ POZNÁMKY

Učitel by měl žáky upozornit na to, že chudoba není zdaleka jedinou příčinou dětské práce, a sdělit jim i další příčiny. Na aktivitu lze navázat například tvorbou plakátu, který bude upozorňovat na rizika dětské práce, nebo sepsáním vlastních ironických inzerátů. Aktivitu je také možné doplnit videem o dětské práci (např. na jsns.cz).

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Ve světě pracuje asi 168 milionů dětí. Velká část z nich pracuje na plný úvazek, což znamená, že nemají čas chodit do školy, natož pak si hrát. Za dětskou práci je označována práce dětí mladších 18 let, která poškozuje jejich zdravý vývoj a brání jim ve školní docházce.

Mezi hlavní oblasti, kde je dětská práce využívána, patří subsaharská Afrika, Asie, Tichomoří a Latinská Amerika. Převážná většina dětí za svoji práci navíc nedostává zapláceno.

Učivo: lidská práva, pracovní poměr, pracovní podmínky

Průřezová témata: výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova

NS GRV: lidská práva

Téma: dětská práce, lidská práva

Autor: Mgr. Kristína Ličmanová

Cílová skupina: 12–14 let

Metody a formy práce: práce s textem, skupinová práce

Časová náročnost: 20 minut

Pomůcky: pracovní list – inzerát (příloha č. 1)

Cíle:

- Žák popíše podmínky a rizika dětské práce v cihelnách.
- Žák pojmenuje hlavní příčinu dětské práce.
- Žák porovná situaci pracujících dětí a dětí v České republice.

Hlavní, avšak ne jedinou příčinou je chudoba rodin, ze kterých děti pocházejí. Je třeba zmínit také slabé zákony a to, že tito lidé nejsou schopni svá práva vymáhat. Důležité jsou také kulturní tradice, které ve většině případů nepovažují vzdělání za důležité, a to zejména pro určité skupiny (dívky, menšiny, zdravotně postižení). Mezi další příčiny patří klimatické změny, které znesnadňují život zemědělcům a ti pak využívají své děti jako pracovníky pro zajištění alespoň základní obživy. Dětská práce navíc deformuje pracovní trh v dané oblasti. Snižuje totiž mzdu pro dospělé a tím prohlubuje chudobu.

V afghánských cihelnách tvoří děti dokonce více než polovinu všech pracovníků. Jejich situace je velmi tíživá. Pracují zde v nebezpečném prostředí, nevyhovujících podmínkách, vykonávají těžkou a nebezpečnou práci. Velmi často jsou to dlužní otroci. Jejich osud jim tedy předurčili už jejich rodiče. Takové děti tedy navíc za svoji práci nedostávají ani žádný plat. V průmyslu, kam cihelny spadají, pracuje asi 7 % dětí. Kromě cihelen jsou často využívány na stavbách, v dolech a lomech nebo v tkalcovských a vyšivacích dílnách.

V ostatních odvětvích jsou podmínky dětské práce také velmi špatné. V zemědělství, kde pracuje nejvíce dětí (asi 60 %), přichází do styku se škodlivými chemikáliemi, nebezpečnými nástroji a těžkými náklady. Musí pracovat mnoho hodin denně.

Asi 25 % dětí pracuje ve službách. Jedná se zejména o dívky, které se věnují domácí službě. V některých případech jde až o otroctví. Zbylých 8 % dětí je zneužíváno k prostituci, pornografii, jako dětských vojáců, k prodeji drog, organizovanému zločinu či žebrání. Jedná se zejména o děti v Indii a Afghánistánu. Děti v Kambodži nepatří mezi dlužní otroky, avšak jsou z extrémně chudých rodin. Většina z nich kvůli práci vůbec nechodí do školy. Asi čtvrtina školu navštěvuje, ale jen asi 20 % ji dokončí. Kvůli této práci je jim poškozováno zdraví a omezován přístup ke vzdělání. Přitom právě vzdělání je jednou z cest, jak dětskou práci omezit.

Druhů dětské práce je mnoho, proto neexistuje jediný způsob, jak jí zamezit. Mezi ty hlavní patří podpora výstavby škol, aby bylo dětem zajištěno dostupné a kvalitní vzdělání. Dále omezování chudoby, kterou jsou postiženi zejména lidé na venkově, a to tím, že jsou jim rozšiřovány možnosti obživy – poskytování investic, školení v řemeslech. Důležitý je také tlak na společenskou odpovědnost firem, které by měly kontrolovat své dodavatele, ale také na politiky, kteří by měli pro omezení rozvojových problémů vytvořit legislativu.

Dalším způsobem, jak omezit dětskou práci, je změna spotřebitelského chování. Například nakupováním fair trade výrobků. Fair trade znamená spravedlivý nebo také férový obchod. Lidem ze zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky poskytuje možnost vykonávat svoji práci v důstojných podmínkách. Tito lidé dostávají za své výrobky spravedlivě zaplacené, pěstitelé pracují s ohledem na životní prostředí a jejich děti mohou chodit do školy.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pracovní list s textem inzerátu a otázkami

ZDROJE

Rozšiřující informace pro učitele:

NaZemi: www.nazemi.cz

Rozvojovka: www.rozvojovka.cz/problem-detske-prace

Člověk v tísni: www.clovekvtisni.cz

Stop dětské práci: www.stopdetskepraci.cz

REPORTÁŽ

DO VEČERNÍCH ZPRÁV

Žáci se díky vytvoření reportáže pokusí vcítit do účastníků několika skutečných příběhů, které dokládají porušování lidských práv ve světě.

POPIS

Na konci hodiny rozdělíme žáky do skupin po třech, čtyřech, nebo pěti členech – podle toho, kolik aktérů má mít reportáž, kterou dostanou za úkol. Rozdáme skupinám články, které popisují skutečné příběhy porušování lidských práv ve světě. Zadáme jim úkol na příští hodinu, který spočívá v sehrání reportáže o problému, který popisuje jim přidělený článek. Stejně jako reportáž ve zprávách by tato scénka měla být krátká, ale výstižná – asi kolem tří až pěti minut! Role žákům můžeme rozdělit, nebo to necháme na jejich rozhodnutí. V následující hodině tedy jednotlivé skupiny představí své reportáže, které nastíní daný případ ostatním členům třídy.

METODICKÉ POZNÁMKY

Příběhy mohou být použity i samostatně, nebo jen některé a problematice se můžeme věnovat hlouběji.

Po předvedení každé reportáže věnujeme čas krátkému shrnutí toho, k čemu došlo, jaká práva byla porušena a zda by k tomu mohlo dojít i v České republice.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

Učivo: lidská práva, lidská solidarita, rovnost a nerovnost

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova

NS GRV: lidská práva

Téma: lidská práva

Autor: Mgr. Kristína Ličmanová

Cílová skupina: 16–18 let

Metody a formy práce: práce ve skupině, dramatizace

Časová náročnost: 45 minut

Pomůcky: příběhy porušování práv vytištěné pro každou skupinu (příloha č. 1)

Cíle:

- Žák interpretuje různé případy porušování lidských práv.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pracovní listy s příběhy a s rozdělením rolí

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Aktivita obsahuje šest příběhů porušování lidských práv z různých koutů světa. Příběhy byly vybrány tak, aby postihovaly různá práva. Můžeme zde proto najít příběh dívky z Afghánistánu, které hrozí vražda ze cti, dále příběh matky s dítětem, kteří utekli ze Severní Koreje, ale byli zachyceni v Číně a vráceni zpět. Dále je tu příběh popisující nebezpečí, ve kterém žijí v některých částech Afriky lidé trpící albinismem, další příběh se zaměřuje na problematiku gayů v Čečensku. Pátý případ se týká ženy, které hrozil trest smrti za sňatek s křesťanem, a poslední případ je z Thajska, kde jsou lidé souzeni za vyjadřování svých názorů na Facebooku.

ZDROJE

HARZER, Filip. Čečensko mění rétoriku, teror proti gayům ale pokračuje. In: iROZHLAS (online). 2017 (cit. 2018-07-17). Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/cecensko-meni-retoriku-teror-proti-gayum-ale-pokracuje_1705221325_haf

HARZER, Filip. Odhalila teror v Čečensku. Vyhlásili nám džihád, je to jako v Charlie Hebdo, říká novinářka. In: iROZHLAS (online). 2017 (cit. 2018-07-17). Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/odhalila-teror-v-cecensku-vyhlasili-nam-dzihad-je-jako-v-charlie-hebdo-rika_1704191800_ima

HARZER, Filip. Svědectví z Čečenska o vlně teroru proti gayům: vydírání, mučení a mizející lidé. In: iROZHLAS (online). 2017 (cit. 2018-07-17). Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-ze-sveta/svedectvi-z-cecenska-o-vlne-teroru-proti-gayum-vydirani-muceni-a-mizejici-lide_1704141200_haf

LGBT+ komunita může mít na nadcházejícím fotbalovém šampionátu v Rusku problémy. In: Amnesty International (online). 2018 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/news/4212/lgbt-komunita-muze-mit-na-nadchazejicim-fotbalovem-sampionatu-v-rusku-problemy>

Lidé s albinismem v ohrožení. In: Amnesty International (online). 2016 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/malawi-annie>

Narodit se bílý v Tanzanii znamená rozsudek smrti. V Africe jsou albíni prokletí. In: National Geographic (online). 2018 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/prokleti-albini-v-africe-narodit-se-bily-v-tanzanii-znamenava-rozsudek-smrti-20180628.html?photo=1>

Osm uživatelů Facebooku čeká v Thajsku vojenský soud. In: Amnesty International (online). 2016 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/thajsko-osm-z-facebooku>

Severokorejské matce s dítětem hrozí vyhoštění. In: Amnesty International (online). 2017 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/severni-korea-vyhosteni>

Súdán: trest smrti kvůli sňatku s křesťanem. In: Amnesty International (online). 2014 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/sudan-trest-smrti>

Znásilněné dívky v Afghánistánu hrozí smrt kvůli cti. In: Amnesty International (online). 2014 (cit. 2018-06-30). Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/afghanistan-brishna>

Rozšiřující informace pro učitele

Amnesty International: www.amnesty.cz

Český rozhlas: www.irozhlas.cz

(NE)SOUHLASÍM!

Žáci na základě pěti tvrzení, u kterých rozhodují, zda s nimi souhlasí, nebo ne, zjistí, že existuje rozdíl mezi omezením a porušením lidských práv.

POPIS

Žáky rozdělíme do dvojic. Poté každému rozdáme pracovní list s pěti výroky (příloha č. 1). Úkolem žáků je u každého výroku rozhodnout, zda s ním souhlasí, nebo nesouhlasí. Pokud souhlasí, pak do políčka napíše ANO, pokud nesouhlasí, napíše NE.

Ve druhé části aktivity dáme na jeden konec třídy nápis ANO a na druhý konec třídy nápis NE. Čteme výroky nahlas jeden po druhém a žáci se podle svého názoru vydají buď k nápisu ANO, nebo NE. U každého výroku se zastavíme a věnujeme čas diskusi o tom, zda bylo pro žáky v tomto případě rozhodování jednoznačné, jaké mají argumenty pro své rozhodnutí a zda k tomu mají nějaké otázky.

METODICKÉ POZNÁMKY

Můžeme navázat aktivitou, během níž budou žáci sami vymýšlet situace z běžného života, kdy může dojít k omezení lidských práv. Nebo aktivitou, která se bude přímo věnovat porušování lidských práv.

Je třeba žákům vysvětlit, jaký je rozdíl mezi omezením a porušením lidských práv. A také, že kromě toho, že každý člověk má lidská práva, má také povinnost respektovat práva ostatních.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

Učivo: lidská práva, lidská solidarita, rovnost a nerovnost

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana

NS GRV: lidská práva

Téma: lidská práva

Autor: Mgr. Kristína Ličmanová

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: samostatná práce, práce ve dvojicích

Časová náročnost: 20 minut

Pomůcky: pracovní list – výroky pro žáky (příloha č. 1), karty ANO, NE

Cíle:

- Žák rozliší, zda jsou v daných případech omezována nebo porušována základní lidská práva.

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Lidská práva náleží každé lidské bytosti. Jedná se o morální práva, která mají zaručit lidskou důstojnost a náleží každému člověku na planetě bez rozdílu pohlaví, rasy, věku, náboženského vyznání, barvy pleti nebo původu.

Základní znaky lidských práv jsou následující:

- a) Jsou nezcizitelná: Nikdo o ně tedy nemůže přijít. Náleží každému člověku po celý jeho život. V některých případech však lze některá, ne však všechna lidská práva omezit nebo pozastavit. Například v případě, že někdo spáchal trestný čin, pak mu může být omezeno právo na svobodu. Stejným případem omezení, ne však porušení nějakého práva je například i to, když policie vyzve někoho, aby mu předložil svůj občanský průkaz. Člověk má v tomto případě povinnost průkaz předložit a nijak to jeho důstojnost nepoškozuje. Jinak tomu je však v případě zvědavého rodiče, který čte korespondenci svému dítěti. Existují pouze dvě práva, která nesmí být nikdy omezena – zákaz mučení a zákaz otroctví. V obou případech by totiž došlo k naprostému popření lidskosti. Tedy ani v případě zjetí sebehroznějšího zločince nesmí docházet k jeho mučení.
- b) Jsou nedělitelná, vzájemně závislá a provázaná: Jsou tedy vzájemně propojená a nemůžeme je vnímat odděleně. Zároveň žádné právo není důležitější než ostatní.
- c) Jsou univerzální: Platí pro všechny lidi na celém světě bez rozdílu. Všichni lidé si tedy zaslouží stejný respekt. V tomto ohledu jsou si lidé rovni.

Kromě práv mají však všichni lidé také povinnosti. Lidská práva jsou práva vůči všem. Tak, jak moje práva musí být respektována všemi, tak já mám povinnost respektovat lidská práva ostatních. Když tedy něco činím, nesmím tím porušovat lidská práva někoho jiného. Příkladem může být právo na svobodu projevu. To zajisté všichni máme, ale musíme při něm respektovat práva ostatních. V některých případech je tedy omezeno. Když například někdo zveřejní moji fotografii bez mého svolení (ještě navíc choulstivou), pak tím porušuje moje právo na soukromí. Omezuje tedy základní lidské právo.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Výroky pro žáky

Příloha č. 2: Výroky pro učitele

ZDROJE

BRANDER, Patricia a kol.: Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-827-5

KRATOCHVÍL, Jan, ed.: Bohouš a Dáša za lidská práva. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-80-86961-52-1

DETEKTIVNÍ TÝMY

Žáci se na základě indicií seznámí se základními fakty o HIV/AIDS.

POPIS

Před hodinou si nachystáme tolik sad indicií, kolik bude čtyřčlenných skupin žáků. List rozstříháme na jednotlivé indicie a prvních deset vložíme do obálek. Každá obálka je pro jednu skupinu. Zbývající indicie si necháme u sebe a budeme je skupinám přidávat podle potřeby.

Na začátku hodiny rozdělíme žáky do skupin a sdělíme jim, že je čeká práce detektivů. Stejně jako oni totiž budou na základě indicií odhalovat viníka. Poté napíšeme na tabuli nápis „Hledáme nebezpečí, které ohrožuje všechny lidi“ a rozdáme každé skupině jednu obálku, která obsahuje prvních deset indicií. Poté vyzveme žáky, aby se na základě informací v obálce pokusili odhalit, o jaké nebezpečí se jedná. Necháme žákům asi pět minut na pročtení a zamyšlení se a poté je vyzveme, aby napsali odpověď, pokud ji znají. Pokud zatím správnou odpověď neodhalili, doplňujeme jim indicie na vyžádání vždy po jedné. Takto to děláme až do chvíle, kdy jedna ze skupin odhalí správné řešení. Když žáci odhalí, že se jedná o virus HIV nebo onemocnění AIDS, aniž by měli všechny indicie, tak zbývající dočteme. Na závěr provedeme krátkou diskusi se žáky o tom, co je překvapilo, co věděli, nebo naopak nevěděli.

METODICKÉ POZNÁMKY

Na tuto aktivitu můžeme navázat zkoumáním toho, jak mohou sami žáci pomoci v boji proti HIV/AIDS. Další možnosti můžou být i scénky na téma „Jak se chovat zodpovědně“.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

Učivo: globální problémy, ochrana před přenosnými chorobami

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

NS GRV: lidská práva

Téma: zdraví ve světě, HIV/AIDS

Autor: Mgr. Kristína Ličmanová

Cílová skupina: 12–15 let

Metody a formy práce: skupinová práce

Časová náročnost: 20 minut

Pomůcky: rozstříhaný list s indiciemi (příloha č.1), obálky

Cíle:

- Žák shrne základní fakta o HIV/AIDS.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: List s indiciemi

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Ukončení epidemie AIDS do roku 2030 je jedním z Cílů udržitelného rozvoje (SDGs). Ačkoli se může lidem v České republice zdát, že toto nebezpečí se nás netýká a že už existují léky, které lidem nakaženým virem HIV značně prodlouží život, takže už to není takový problém, tak je třeba si uvědomit, že AIDS je pořád nevyhlášeným onemocněním, které se neustále rozšiřuje po v celém světě a počet nakažených každoročně přibývá i v České republice.

Od objevení viru i onemocnění v 80. letech 20. století onemocnělo již více než 65 milionů lidí. Ročně se nově nakazí asi 4 miliony lidí. V České republice je od počátku sledování evidováno přes 3 tisíce nakažených, ale skutečný počet může být až několikanásobně vyšší.

Nejvíce zasaženy jsou nejméně rozvinuté země. Více než 95 % nakažených lidí žije v zemích s nízkým a středním příjmem. Přes dvě třetiny všech nakažených žije v regionu subsaharské Afriky, také ve Svazijsku je zasažena až třetina všech obyvatel.

Boj proti šíření viru HIV komplikuje jak nedostatek informací, odborné zdravotnické péče a financí na léky, tak i fakt, že v řadě zemí je debata o sexuálním životě společenským tabu.

Existují tři způsoby přenosu viru HIV. Jedním je nechráněný pohlavní styk, což je zároveň nejčastější cesta přenosu. Dalším způsobem je krevní cesta, kdy může být virus přenesen například i společným používáním zubní kartáčku, žiletky, nesterilním piercingem nebo tetováním a společným užíváním jehel. Nebezpečí hrozí i u hlubokého líbání, kdy můžou vzniknout malé ranky v ústech. Třetím způsobem je přenos z matky na dítě, kdy může být dítě nakaženo nejen během těhotenství a při porodu, ale i během kojení prostřednictvím mateřského mléka.

Virus HIV se naopak nešíří běžným společenským stykem, jako je objímání, podání ruky nebo společné užívání nádobí. Člověk se nemůže nakazit ani v sauně nebo bazénu. Dosud nebyl prokázán ani přenos hmyzem. Nešíří se ani běžným polibkem, protože sliny můžou obsahovat jen velmi malé množství viru.

Prevenci přenosu můžeme shrnout do tří písmen – A, B a C. A jako „abstinence“, B jako „buď věrný“ a C jako „chraň se kondomem“.

To, že se člověk nakazil virem HIV, nemusí vědět i několik let, protože nemusí mít vůbec žádné příznaky. Test na přítomnost viru v krvi může být proveden nejdříve 2–3 měsíce po rizikovém chování a provádí se ve většině zdravotních ústavů, v AIDS centrech a u praktických lékařů.

AIDS znamená česky syndrom získaného selhání imunity a je následkem poškození imunitního systému člověka virem HIV. Postižení umírají na onemocnění, která je napadají kvůli snížené imunitě. Nejčastěji se jedná o tuberkulózu, zápal plic, hepatitidu a některá nádorová onemocnění.

ZDROJE

HODAČ, J., KOTRBA, T. Učebnice globalizace. Brno: Barrister&Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-33-4

Jak se virus HIV přenáší?. In: Národní program boje proti AIDS v České republice (online). 2011 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <http://www.aids-hiv.cz/aids/prenos.html>

Jak se virus HIV nepřenáší?. In: Národní program boje proti AIDS v České republice (online). 2011 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <http://www.aids-hiv.cz/aids/hiv-se-neprenasi.html>

Co je infekce HIV a onemocnění AIDS?. In: Národní program boje proti AIDS v České republice (online). 2011 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <http://www.aids-hiv.cz/aids/oaid.html>

Nové strategie v prevenci AIDS. In: Národní program boje proti AIDS v České republice (online). 2011 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <http://www.aids-hiv.cz/aids/strategie-prevence.html>

Kde lze si nechat provést test na HIV?. In: Národní program boje proti AIDS v České republice (online). 2011 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <http://www.aids-hiv.cz/aids/test-na-hiv.html>

HIV/AIDS. In: Lékaři bez hranic (online). 2018 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/hiv-aids>

HIV/AIDS. In: Lékaři bez hranic (online). 2018 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/hiv-aids>

Tisková zpráva Národní referenční laboratoře pro HIV/AIDS. In: Státní zdravotní ústav (online). 2017 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: www.szu.cz/uploads/documents/CeM/HIV_AIDS/rocni_zpravy/2017/Tiskova_zprava_NRL_pro_HIV_AIDS_2017.pdf

Zdraví. In: Rozvojovka (online). 2012 (cit. 2018-09-29). Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/zdravi>

Rozšiřující informace pro učitele:

Česká společnost AIDS pomoc: www.aids-pomoc.cz

Národní program boje proti AIDS: www.prevencehiv.cz, www.aids-hiv.cz

Rozvojovka: www.rozvojovka.cz

Lékaři bez hranic: www.lekari-bez-hranic.cz

CO JE TO GENDER?

Žáci se seznámí s pojmem a tématem „gender“.

POPIS

Upozorníme žáky, že budeme probírat nové téma. Rozdělíme je do menších skupin. Do každé skupiny rozdáme obrázek (viz příloha č. 1), psací potřeby a arch papíru. Následně žákům položíme otázku: *K jakému tématu se tento obrázek vztahuje?*

Žáci sepiší veškeré nápady a myšlenky na arch papíru. Je žádoucí, aby žáci sepsali všechny své asociace. Na sepsání dostanou 5 minut. Po uplynutí vymezeného času mluvčí skupinky odprezentuje jejich nápady před celou třídou. Buď můžeme nápady zapisovat na tabuli, nebo připevníme na tabuli arch s již sepsanými myšlenkami (tak, aby je ostatní žáci měli viditelně na očích). Po odprezentování všech skupin společně se žáky shrneme nejčastěji se vyskytující nápady.

V další části aktivity rozdáme skupinám žáků obálky s rozstříhanými kartičkami, na kterých jsou písmena obsahující slovo „GENDER“, a vysvětlíme jim, že téma, kterým se tedy dále budeme zabývat, musí poskládat z těchto písmen.

Po rozluštění slova „gender“ se zeptáme, zda by někdo dokázal tento pojem vysvětlit. Pokud se to nikomu nepodaří, vysvětlíme žákům základní pojmy.

REFLEXE

Otázky na žáky:

- *Setkali jste se někdy s pojmem „gender“?*
- *Co je to genderová nerovnost?*
- *Co si představíš pod pojmem genderové stereotypy?*
- *Řekl vám někdo, že něco nedokážete nebo nemáte dělat, protože jste žena/muž? Jak jste se při tom cítili?*
- *Jaké poznatky si odnášíš z této lekce/hodiny?*

METODICKÉ POZNÁMKY

Úvodní brainstorming lze provést rovnou s celou třídou. Je však možné, že se žáci budou stydět, a práce v menších skupinkách tak pro ně bude příjemnější. Tato aktivita by měla sloužit jako první krok (úvod) k tématu „gender“. A lze na ni navázat dalšími aktivitami s touto tematikou (Genderové stereotypy, Genderové nerovnosti, Kde ženy vládnu, Sexismus nejen v reklamě).

Můžeme žákům zadat za domácí úkol, aby ve svém okolí udělali krátkou anketu, co si lidé představí pod pojmem „gender“. Odpovědi si poznačí a v následující hodině/lekcí odprezentují.

Učivo: *gender, rodina a rodinné vztahy, kultura*

Průřezová témata: *osobnostní a sociální výchova*

NS GRV: *rozmanitost světa*

Téma: *gender*

Autor: *Mgr. Markéta Ryšavá*

Cílová skupina: *12–18 let (doporučení 12–15 let)*

Metody a formy práce: *práce s obrázkem, brainstorming, práce ve skupině*

Časová náročnost: *30 minut*

Pomůcky: *obrázek k brainstormingu (příloha č. 1, do každé skupinky), psací potřeby, arch papíru (do každé skupinky), série kartiček s písmeny (příloha č. 2)*

Cíle:

- *Žák dokáže popsat a shrnout, co znamená pojem „gender“.*

Pokud by učitel měl více času na úvod do genderu, nabízí se zhlédnutí dvou dokumentárních filmů:

1. „Manželka za 50 ovci“ (53 min. - <https://promitejity.cz/detail-filmu/6-manzelka-za-50-ovci>).
Po zhlédnutí tohoto dokumentu je nutné počítat s časem pro následnou diskuzi.

Zde se nabízejí otázky typu:

- *Proč těm ženám nikdo nepomůže?*
  - *Proč si to nechají líbit?*
  - *Jak to, že u nás je to jinak?*
2. Dokument BBC z roku 2006 „Tajemství pohlaví – rozdíly v myšlení“. (<https://www.youtube.com/watch?v=Nzm5piisiKw>)

Pokud ovšem takto úvod rozšíříme, je nutné počítat s navýšením časové dotace minimálně na 4 × 45 minut.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Základní pojmy genderové problematiky (https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy)

1. **Gender:** někdy je také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.
2. **Pohlaví:** biologicky podmíněné rozdíly mezi ženami a muži, které jsou univerzální. Jsou to biologické vlastnosti, které odlišují lidské bytosti jako ženy a muže, zejména odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic.
3. **Genderové stereotypy:** zjednodušující a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině. O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumilovnost a poddajnost. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu (například tlak na chlapce a muže, kteří mají zájem o tzv. ženské aktivity či péči o dítě, a naopak).
4. **Zásada rovného zacházení s muži a ženami:** „zásadou rovného zacházení“ se rozumí neexistence žádné přímé nebo nepřímé diskriminace na základě pohlaví.
5. **Genderové role:** soubor zjevných i skrytých pravidel (většinou nepsaných a neformálních, určených danou společností), který definuje, jaké chování, myšlení, citění, oblečení či forma partnerských vztahů jsou vhodné, případně nevhodné pro příslušníky jednoho nebo druhého pohlaví. Péče o děti, domácnost a závislé členy rodiny je všeobecně považována za ženskou roli, přičemž finanční a materiální zabezpečování rodiny je obecně klasifikováno jako mužská role. Genderové role se vytvářejí a utvrzují zejména v oblasti rodiny, vzdělávacího systému, zaměstnání a celospolečenských norem a hodnot.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Obrázek k brainstormingu

Příloha č. 2: Kartičky s písmeny

ZDROJE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Gender: základní pojmy In: czso.cz [online]. [cit. 12. 2. 2019].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.

Rozšiřující informace pro učitele formou odkazů na web – videa, články:

Český statistický úřad: https://www.czso.cz/csu/gender/2-gender_uvod

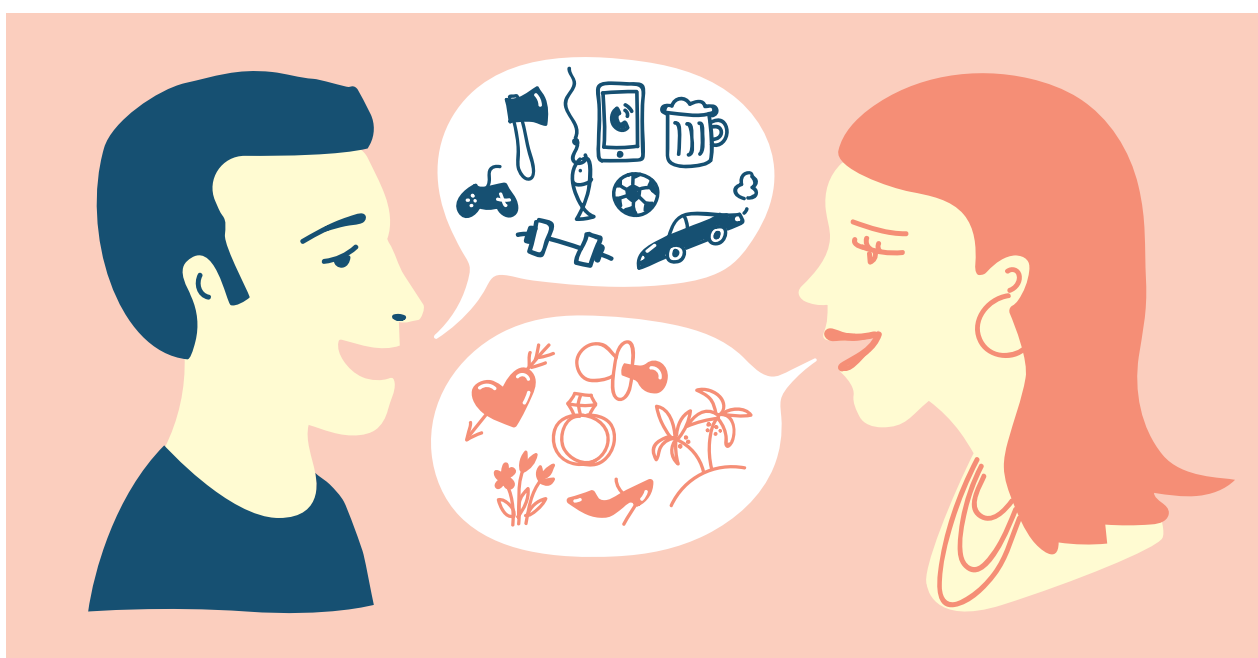
Český svaz žen: <http://www.csz.cz/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí:

<https://www.mpsv.cz/cs/>

<https://www.mpsv.cz/cs/32527>

<https://www.mpsv.cz/cs/24472>, <https://www.mpsv.cz/cs/25588>

GENDEROVÉ STEREOTYPY

Žáci se seznámí s pojmem genderový stereotyp.

POPIS

Upozorníme žáky, že budeme navazovat na nové téma gender a genderové stereotypy a dále ho rozšiřovat. Rozdělíme žáky do menších skupin (podle pohlaví na dívky a chlapce, nebo utvoříme skupinky smíšené – záleží na složení tříd, preferenci vyučujícího atd.). Do každé skupiny rozdáme obrázek znázorňující typ pohlaví mužské/ženské (viz příloha č. 1) a psací potřeby. Je možné dát dívkám symbol mužského pohlaví a chlapcům opačně, nebo oba obrázky každé skupině. Následně žákům položíme otázku: *Jaké genderové stereotypy slýcháš ve svém okolí, popřípadě jaké sám zastáváš?*

Pokud žáci nebudou rozumět pojmu genderový stereotyp, vysvětlíme jim ho.

Žáci ve skupinách čitelně do symbolů (obrázků) sepíší veškeré nápady a myšlenky. Je žádoucí, aby měli prostor ve skupinách diskutovat a aby sepsali všechny své postřehy. Na sepsání dostanou 5 minut. Po uplynutí vymezeného času mluvčí skupinky odprezentuje jejich nápady před celou třídou. Buď můžeme nápady zapisovat na tabuli (kterou rozdělíme na dvě půlky – genderové stereotypy o ženách/mužích), nebo připevníme na tabuli arch s již sepsanými myšlenkami (tak, aby je ostatní žáci měli viditelně na očích). Po odprezentování všech skupin společně se žáky shrneme nejčastěji se vyskytující genderové stereotypy, načež mohou reagovat jak dívky, tak chlapci ve třídě a projevit souhlas či nesouhlas s tvrzeními.

REFLEXE

Otázky na žáky:

- *Dokázal by někdo vysvětlit pojem „gender“?*
- *Co je to genderový stereotyp?*
- *Jaké jsou české genderové stereotypy o ženách/mužích? Souhlasíš s nimi?*
- *Jsou tyto stereotypy závislé na kulturním prostředí?*
- *Mohou se genderové stereotypy měnit (například v čase)?*
- *Jak tyto stereotypy vznikají?*
- *Co ovlivňuje vytváření stereotypů?*
- *Jak se mohou genderové stereotypy projevit v praxi (například zaměstnávání žen a mateřská dovolená apod.)?*
- *Znáte nějaké organizace, které se snaží některé ze stereotypů nabourávat?*
- *Jaké poznatky si odnášíš z této lekce/hodiny?*

Učivo: *gender, vztahy mezi lidmi, kultura, komunikace, média a moc*

Průřezová témata: *osobnostní a sociální výchova*

NS GRV: *rozmanitost světa*

Téma: *gender, stereotypy*

Autor: *Mgr. Markéta Ryšavá*

Cílová skupina: *12–18 let (doporučení 12–15 let)*

Metody a formy práce: *práce s obrázkem, brainstorming, práce ve skupině*

Časová náročnost: *20 minut*

Pomůcky: *obrázek znázorňující typ pohlaví (příloha č. 1), psací potřeby*

Cíle:

- *Žák dokáže popsat a shrnout, co znamená pojem „stereotyp“. Sám dokáže uvést konkrétní příklady genderových stereotypů v kultuře, ve které žije.*

METODICKÉ POZNÁMKY

Aktivitu je možné provést více způsoby:

- Jak již bylo popsáno výše s obrázky ve skupinkách dívčích/chlapeckých/smíšených.
- Lze ji také provést rovnou s celou třídou, kdy každý dostává prostor, aby se vyjádřil. Učitel zapisuje příklady stereotypů na tabuli. Mínusy této varianty spočívají v tom, že žáci nemají tolik času na přípravu.
- Obrázky dáme (případně si je žák namaluje do sešitu) každému žákovi, který do nich sám píše genderové stereotypy, se kterými se ve svém životě již setkal.
- Přípravu aktivity (sepsání stereotypů) lze zadat také za domácí úkol. Tím žák dostane dostatek času na vypracování a ještě se může ptát ve svém okolí na příklady.

Určitě by během aktivity měly být žákům připomenuty významy pojmů „gender“ a „genderové stereotypy“.

Aktivitu lze v rámci reflexe ukončit nedokončenou větou „*K genderovému stereotypu bych chtěl/a říct toto: ...*“

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Základní pojmy genderové problematiky (https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy)

1. **Gender:** někdy je také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.
2. **Genderové stereotypy:** zjednodušující a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině. O mužích se například stereotypně předpokládá, že nikdy nepláčou, jsou nepořádní, agresivní a soutěživí. Ženám se naopak paušálně přisuzuje citlivost, empatie, pořádkumilovnost a poddajnost. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu (například tlak na chlapce a muže, kteří mají zájem o tzv. ženské aktivity či péči o dítě, a naopak).
3. **Zásada rovného zacházení s muži a ženami:** „zásadou rovného zacházení“ se rozumí neexistence žádné přímé nebo nepřímé diskriminace na základě pohlaví.
4. **Genderové role:** viz aktivita Co je to gender.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Obrázky znázorňující typ pohlaví

ZDROJE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Gender: základní pojmy In: czso.cz [online]. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.

Rozšiřující informace pro učitele formou odkazů na web – videa, články:

Český statistický úřad: https://www.czso.cz/csu/gender/2-gender_uvod

Český svaz žen: <http://www.csz.cz/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí:

<https://www.mpsv.cz/cs/>, <https://www.mpsv.cz/cs/32527>

<https://www.mpsv.cz/cs/24472>, <https://www.mpsv.cz/cs/25588>

NÁBOŽENSTVÍ

VERSUS ŽENY

Žáci se na základě zhlédnutí videa či přečtení jeho přepisu seznámí s pojmem „genderová nerovnost“ a zamyslí se, v jakých oblastech a jakým způsobem se může projevovat.

POPIS

Na začátku aktivity připomeneme pojmy „gender“ a „genderový stereotyp“ a zeptáme se žáků, co znamená pojem „genderová nerovnost“.

Upozorníme žáky, že se společně podíváme na video *What Islam really says about women (Alaa Murabit)*, popřípadě můžeme využít přepis videa, viz příloha č. 1 (pokud nemáme k dispozici počítač). Než video pustíme, seznámíme žáky s hlavní aktérkou Alaa Murabit.

Alaa Murabit (narozena 26. října 1989) je kanadskou lékařkou, mezinárodní advokátkou pro inkluzivní mírové procesy, komisařkou OSN na vysoké úrovni pro zaměstnanost v oblasti zdraví a hospodářského růstu a jednou ze 17 obhájců globálních cílů udržitelného rozvoje jmenovanou generálním tajemníkem OSN. Nyní je výkonnou ředitelkou Phase Minus 1. Tým Phase Minus 1 poskytuje myšlenkové vedení v řešení konfliktů, národní bezpečnosti, bezpečnostní spolupráci a obranné technologii. Odkaz na video: What Islam really says about women (Alaa Murabit), délka 12:13 min., anglicky, titulky česky <https://www.youtube.com/watch?v=FETryXMpDl8>.

Po zhlédnutí videa necháme žáky, aby se v menších skupinkách pokusili shrnout obsah videa.

Žákům dáme prostor, aby své postřehy sdělili ostatním. Žáky můžeme povzbudit k diskusi otázkami (viz reflexe).

REFLEXE

Otázky na žáky:

- Co je to genderová nerovnost?
- Setkali jste se/všimli jste si někdy v náboženství genderové nerovnosti?
- Dávají ostatní náboženství prostor ženám, nebo v nich vnímáte generovou nerovnost?
- Jak je vnímána žena v české společnosti?
- Znáš nějaké významné ženy, které se zasloužily o něco prospěšného, v něčem vynikaly?
- Jaké poznatky si odnášíš z této lekce/hodiny?

Učivo: gender, víra a náboženství, islám, sociální status a role, teorie sociálních nerovností, demokracie a lidská práva

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova

NS GRV: rozmanitost světa

Téma: genderové nerovnosti

Autor: Mgr. Markéta Ryšavá

Cílová skupina: 12–18 let (doporučení 12–15 let)

Metody a formy práce: zhlédnutí videa, práce ve skupině, diskuze, vyhledávání informací

Časová náročnost: 35 minut

Pomůcky: audiovizuální zařízení (počítač, promítací zařízení), encyklopedie, internet, příloha č. 1

Cíle:

- Žák dokáže popsat a shrnout, co znamená pojem „genderová nerovnost“.

METODICKÉ POZNÁMKY

Aktivitu s videem lze poskládat i v jiném pořadí. Pokud to technická vybavenost školy dovolí, můžeme žákům zadat úkol, aby v počítačové učebně nebo na svých počítačích zjistili co nejvíce informací o Alaa Murabit.

Je také možné žákům zadat domácí úkol na téma Významné ženy, které změnily společnost/svět. Žáci využijí dostupné zdroje (internet, encyklopedie, knihy) a připraví si stručný životní příběh jedné významné ženy. Můžeme hledání omezit pouze na českou kulturu nebo celosvětově a v různých oblastech (politika, náboženství, medicína, věda, umění atp.).

Vyučovací lekci na téma Genderová nerovnost lze také rozšířit o zhlédnutí videa prof. Tomáše Halíka Prolínání světů – Žena (<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10084714986-prolinani-svetu/306298380050003-prolinani-svetu-zena/>, 28 minut, česky). Může žákům velmi pomoci s již zmiňovaným domácím úkolem.

Bylo by vhodné upozornit i na genderovou nerovnost vůči mužům. Ve smíšených třídách toto téma určitě vyvstane v diskuzi dívek a chlapců.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Genderová diskriminace

- a) Diskriminace na základě pohlaví přímá: „přímou diskriminací“ se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci. Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství nebo mateřství a z důvodu pohlavní identifikace.
- b) Diskriminace na základě pohlaví nepřímá: nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo zvyklosti byly znevýhodněny osoby jednoho pohlaví v porovnání s osobami druhého pohlaví, ledaže takové ustanovení, kritérium nebo zvyklost jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné.

Pojmy gender, genderové stereotypy, genderová role – viz aktivita „Co je to gender?“.

Základní pojmy genderové problematiky (https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Přepis videa What Islam really says about women (Alaa Murabit)

ZDROJE

MURABIT, Alaa. What Islam really says about women In: youtube.com [online]. 21.7.2015 [cit. 12.2.2019]. Dostupné z: She is now the Executive Director of Phase Minus 1. The Phase Minus 1 team provides thought leadership in conflict resolution, national security, security cooperation and defense technology. <https://www.youtube.com/watch?v=FE1TryXMpDl8>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Gender: základní pojmy In: czso.cz [online]. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy.

KDE ŽENY VLÁDNOU

Žáci se pomocí různých příkladů seznámí s pojmem a tématem „matriarchát“.

POPIS

Na začátku aktivity se zeptáme žáků, co je to matriarchát. Pokud žáci nedokáží tento pojem vysvětlit, objasníme jim ho. Dále již budeme pracovat ve 4 skupinkách, do kterých žáky rozdělíme. Napíšeme na tabuli pojmy: matrilineární jméno, matrilineární dědictví, matrifokální rodina, matrilokální rezidence. Vyzveme žáky, aby se nad významem těchto pojmů zamysleli a vymysleli co nejužitečnější definice. Každá skupinka posléze dostane prostor, aby je přečetla. Pokud žákům dělají pojmy problémy, vše dovysvětlíme (lze využít přílohu č. 1).

Dále žákům rozdáme do každé skupinky jeden příklad matriarchátu. Jejich úkolem bude si ho ve skupince přečíst a následně prodiskutovat tento konkrétní příklad matriarchátu (příloha č. 2). V návaznosti na to žáci představí jim přidělený příklad matriarchátu celé třídě.

Po představení všech příkladů matriarchátu můžeme se třídou provést stručné porovnání a zopakování základních znaků matriarchátu. Můžeme porovnat také s patriarchátem.

Pokud chceme téma dále rozvíjet, můžeme si ještě se žáky společně přečíst ukázkou z knihy Kde ženy vládnou, kapitulu Vytvořte si vlastní matriarchát (příloha č. 3).

REFLEXE

Otázky na žáky:

- Co je to matriarchát?
- Co si představíte pod pojmy matrilineární jméno, matrilineární dědictví, matrifokální rodina, matrilokální rezidence?
- Kde se geograficky nacházejí konkrétní příklady matriarchátů?
- Jaký je rozdíl mezi matriarchátem a patriarchátem?
- Chtěl/a bys žít v matriarchátu?
- Co znamená minoritní a majoritní společnost?
- Jaké poznatky si odnášíš z této lekce/hodiny?

METODICKÉ POZNÁMKY

Aktivitu lze stihnout v části jedné vyučovací hodiny, nebo ji lze rozdělit do více bloků. Základní pojmy (matriarchát, matrilineární jméno, matrilineární dědictví, matrifokální rodina, matrilokální rezidence) je možné žákům objasnit v předcházející hodině nebo jim pojmy zadat k vyhledání za domácí úkol (jako přípravu).

Učivo: gender, rodina a rodinné vztahy, sociální status a role, sociální struktura

Průřezová témata: osobnostní a sociální výchova

NS GRV: rozmanitost světa

Téma: matriarchát, genderové nerovnosti

Autor: Mgr. Markéta Ryšavá

Cílová skupina: 12–18 let (doporučení 12–15 let)

Metody a formy práce: práce ve skupině, práce s textem, diskuze, vyhledávání informací

Časová náročnost: 40 minut

Pomůcky:

příloha č. 1: Základní pojmy, internet, atlas, příloha č. 2: Konkrétní příklady matriarchátů, příloha č. 3: Text „Vytvořte si vlastní matriarchát“

Cíle:

- Žák dokáže popsat a shrnout, co znamená pojem „matriarchát“.

Hlavní část aktivity lze ozvláštnit použitím mapy nebo atlasu a geograficky tak umístit jednotlivé příklady matriarchátu. Žáci také mohou na internetu vyhledat fotky dané lokality, krajiny a díky tomu si lépe představit danou oblast.

Pokud chceme hodinu zpestřit a zároveň protáhnout, můžeme použít ještě práci s textem – Vytvořte si vlastní matriarchát (z knihy *Kde ženy vládnou* od Kateřiny Karáskové a Simona Birda), který lze s žáky přečíst a následně okomentovat a zjistit tak názory žáků na danou problematiku. Žáci také mohou pracovat metodou dvojitého zápisníku – zaznamenají si jednu větu a k ní připsují svůj komentář. Cílem je propojovat text se svými vlastními vědomostmi, prožitky, asociacemi a otázkami a ty nejsilnější si zapsat a okomentovat je.

Určitě by bylo také zajímavé žákům zadat vytvoření vlastního matriarchátu, kdy by museli vymyslet a sepsat pravidla (práva a povinnosti) soužití v takovém uskupení, ale to už je na další samostatnou vyučovací hodinu.

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Základní pojmy

Příloha č. 2: Konkrétní příklady matriarchátů

Příloha č. 3: Text „Vytvořte si vlastní matriarchát“

ZDROJE

K. Karásková, S. Bird. *Kde ženy vládnou*. Praha: Agentura KRIGL, 2016. ISBN 978-80-88104-06-3.

Rozšiřující informace pro učitele formou odkazů na web – videa, články:

KARÁSKOVÁ, Kateřina. „Nechtěli jste hledat patriarchát?“ aneb krátký úvod do matriarchátu. In: Katerinakaraskova.cz [online]. 5. 6. 2015 [cit. 12.2.2019]. Dostupné z: <https://www.katerinakaraskova.cz/category/matriarchat/>.

KARÁSKOVÁ, Kateřina. Kde ženy vládnou? Dodnes matriarchát funguje v Himalájích i na Sumatře. In: Metro.cz [online]. 26. 3. 2017 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.metro.cz/kde-zeny-vladnou-0kd-/metrolive.aspx?c=A170324_155522_metro-life_jsk.

HRONOVÁ, Zuzana. Češka našla ve světě místa, kde ženy ovládají vše. Muži marně bojují o svá práva a upíjí se k smrti. In: Magazín.aktualne.cz [online]. 7. 12. 2016 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://magazín.aktualne.cz/ceska-nasla-ve-svete-mista-kde-zeny-vladnou-muzi-marne-bojuj/r~47135442bc6a11e6977e002590604f2e/?redirected=1538297343>.

KARÁSKOVÁ, Kateřina. Matriarchát existuje! Kde vládnou ženy a muži nosí sukně? In: Zena-in.cz [online]. 13. 12. 2017 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/matriarchat-existuje-kde-vladnou-zeny-a-muzi-nosi-sukne>.

Matriarchát a patriarchát. In: marxismus.cz [online]. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://marxismus.cz/klic/matriarchat.htm>.

Peasovi, Allan a Barbara. Proč muži neposlouchají a ženy neumí číst v mapách. *Knihní klub*, 2016. ISBN: 978-80-249-2995-8.

SEXISMUS

NEJEN V REKLAMĚ

Žáci se na základě rozboru komiksu seznámí s pojmem a tématem „sexismus“.

POPIS

Rozdělíme žáky do menších skupin a do každé rozdáme křížovku (viz příloha č. 1). Vyzveme žáky, aby společně ve skupinkách vyluštili tajenku. Počkáme, až tajenku vyluští celá třída. Pokud by nastal s některým ze slov problém, pomůžeme žákům. Po vyluštění tajenky se žáků zeptáme: *Co znamená slovo „sexismus“? Společně se snažíme vytvořit srozumitelnou definici. Ujistíme se, že všichni žáci chápou význam tohoto slova. Dále žákům do skupinek rozdáme komiks (příloha č. 2), který si buď společně, nebo každý sám přečte. Následuje jeho rozbor. Ujistíme se, že žáci chápou významy slov v komiksu (případně je vysvětlíme). Snažíme se žáky podnítit k diskuzi otázkami typu:*

- *Proč je sexismus takový problém?*
- *S čím bývá spojován sexismus v médiích?*
- *Co je to genderový stereotyp?*
- *Jak jsou v rámci sexismu v médiích znázorňovány ženy a jak muži?*
- *Jaké skupiny obyvatel jsou nejvíce ohroženy obsahem mediálních sdělení?*

REFLEXE

Otázky na žáky:

- *Setkali jste se někdy s pojmem „sexismus“?*
- *Proč je sexismus takový problém?*
- *S čím bývá spojován sexismus v médiích?*
- *Co je to genderový stereotyp?*
- *Jak jsou v rámci sexismu v médiích znázorňovány ženy a jak muži?*
- *Jaké skupiny obyvatel jsou nejvíce ohroženy obsahem mediálních sdělení?*
- *Zažili jste někdy na vlastní kůži sexistické narážky či přístupy?*
- *Slyšeli jste nějaké doma? Ve škole? Ovlivnilo vás to? Jak?*
- *Které reklamy považujete za sexistické a proč?*
- *Je rozdíl ve vnímání problému v Evropě a jiných kontinentech či státech?*
- *Jaké poznatky si odnášíš z této lekce/hodiny?*

Učivo: *gender, média a jejich moc, mediální výchova, komunikace, sebepojetí*

Průřezová témata: *osobnostní a sociální výchova*

NS GRV: *rozmanitost světa*

Téma: *gender, sexismus*

Autor: *Mgr. Markéta Ryšavá*

Cílová skupina: *12–18 let*

Metody a formy práce: *práce s křížovkou, práce ve skupině, četba komiksu, diskuze*

Časová náročnost: *30 minut*

Pomůcky: *křížovka (příloha č. 1), komiks (příloha č. 2)*

Cíle:

- *Žák dokáže popsat a shrnout, co znamená pojem „sexismus“.*

METODICKÉ POZNÁMKY

Úvodní křížovku lze provést rovnou s celou třídou a procházet jednotlivá slova společně. Je však možné, že se žáci budou stydět a práce v menších skupinkách tak pro ně bude příjemnější. Tato aktivita by měla sloužit jako uvedení tématu hodiny. Žáků se můžeme zeptat, jestli jednotlivá slova v křížovce souvisí se slovem v tajence. Dáme žákům pár minut, aby našli souvislosti, které následně okomentujeme.

Pokračujeme dále v rozvoji tématu, a to komiksem. Opět je možné přečíst celý komiks nahlas se žáky, nebo je můžeme nechat pracovat v menších skupinkách. Po přečtení bychom se měli ujistit, že žáci rozumí všem slovům v komiksu. Také by bylo vhodné, aby žáci na základě komiksu shrnuli základní znaky sexismu a jeho podoby v reklamě.

Téma sexismu lze dále ještě rozvíjet například zmapováním reklam, které lze označit jako sexistické. Pokud to technická vybavenost školy dovolí, necháme žáky přímo na internetu najít konkrétní příklady, nebo jim tuto činnost můžeme zadat za domácí úkol.

Určitě je zajímavé poukázat na existenci soutěže Sexistické prasátečko, kde můžeme zhlédnout i konkrétní příklady takových reklam. (www.prasatecko.cz)

MOJE POZNÁMKY K AKTIVITĚ

TEORIE K DANÉ AKTIVITĚ

Sexismus

Sexismus je termín vzniklý ve druhé polovině 20. století, který se vztahuje na přesvědčení, že jedno z pohlaví je nižší, méně důležité nebo schopné. Může se vztahovat buď na nenávist k celému pohlaví: misandrie (nenávist k mužům) a misogynie (nenávist k ženám), nebo na uplatňování stereotypů o mužskosti mužů a ženskosti žen. Jiný název je ženský a mužský šovinismus.

Sexistická reklama

Sexistická reklama zobrazuje předsudky, které se vztahují k pohlaví, a společensky tak zesměšňuje určitou skupinu osob (ženy, muže, transgenderové jedince, sexuální menšiny atd.). Právně bývá sexismus definován jako diskriminace na základě pohlaví, což znamená, že je s jedním pohlavím nerovně zacházeno bez věcného ospravedlnění. Z pohledu lidských práv je zesměšňování nebo stereotypizace žen či mužů v médiích a reklamě jednoznačnou diskriminací na základě pohlaví.

Genderově stereotypní způsoby zobrazování žen

Nejčastěji se vyskytují stereotypní zobrazení žen: na jedné straně existuje tradiční obraz matky (přirozenost, péče, pomoc, podpora) a na druhé straně spektra se nachází žena jako objekt touhy. „Ženskost“ vystupuje jako symbol erotiky a pomáhá při naplnění mužské heterosexuality. Oba dva způsoby zobrazení žen v reklamě souvisejí s krásou, mladostí, zranitelností. Ženy v nich vystupují jako dekorativní objekty produktů.

Genderově stereotypní způsoby zobrazování mužů

Jako typicky mužská vlastnost je zobrazována síla a dominance, blízkost k násilí, moc a vliv. Muž vystupuje jako přemožitel přírody, jako expert a heterosexuál „ovládaný pudy“.

Zobrazení vztahu mezi mužem a ženou

Páry bývají s velkou samozřejmostí zjednodušeny na vztah muže a ženy (heterosexualita jako norma). Tím vzniká dojem, že jiné formy vztahu či tužeb nejsou možné. Zobrazení párů sleduje tradiční hierarchii pohlaví a tradiční role. Heterosexuální partnerství jsou představována jako nezbytná pro šťastný život.

Zobrazení menšinové sexuální orientace

Zpravidla chybí zobrazení gay, lesbického či bisexuálního života a vztahů.

Zobrazení rodin

Svět rodiny odpovídá tradičnímu rozdělení rolí (v reklamách na výrobky pro malé děti působí výhradně ženy, a to v roli matek a pečovatelek, přebalují, krmí děti atd.). Žena je zodpovědná za domácnost a každodenní činnosti, muž má čas na další aktivity (hry apod.).

Zobrazení těla a manipulace s ním

Reklama cíleně využívá obrazy těl a propaguje pomocí nich výrobky. Tyto obrazy těl odpovídají úzce definovanému ideálu krásy žen a mužů. Obrazy neodpovídají skutečnosti, protože jsou umělecky upraveny a vyretušovány. Ženám je často kladeno za vzor vyhublé, dětsky vyhlížející tělo, kdežto muži mají vzhlízet k ideálu svalovce.

Sexismus a vícečetná diskriminace

Vedle pohlaví existují i další znaky, které mohou vytvářet nebo ospravedlňovat nerovnosti mezi lidmi. Typickým příkladem je věk, etnická příslušnost, zkušenost migrace, náboženství, nemoc či špatná ekonomická situace. Zobrazení žen a mužů v reklamě nemusí být jen sexistické, ale také diskriminující na základě různých znaků. Určité znaky vystupují často ve spojení s pohlavím a představují tak vícečetnou diskriminaci. To se týká např. následujících kategorií: věk (starší lidé, děti a mladí lidé), sexualita, etnická příslušnost, zkušenost migrace, náboženství.

Sexismus v reklamě

Janet Swim a Bernadette Campbell (autorky psychologických výzkumů a publikací zaměřených na sexismus) sexismem (předsudkům vůči pohlaví) rozumí genderové stereotypy, afekty a způsoby chování, které mají za následek nerovné společenské postavení mužů a žen. Výchozí bod ve zkoumání sexismu tvoří koncept tradičního sexismu (také nazývaný otevřený sexismus). O otevřený sexismus se jedná, když jsou v souladu se stereotypy zdůrazněny rozdíly mezi pohlavími, když převažuje víra v méněcennost žen vzhledem k mužům, když jsou podpořeny tradiční genderové role. Novější koncepty v reklamě obsahují moderní sexismus (popírání pokračující diskriminace žen), případně teorie ambivalentního sexismu (důraz na sebezprezentaci mužů jako k ženám přátelských).

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Křížovka

Příloha č. 2: Komiks

ZDROJE

NESEHNUTÍ. Co je to sexistická reklama. Katalog kritérií. In: zenskaprava.cz [online]. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/files/kriteriaweb.pdf>.

WIKIPEDIA. Sexismus In: cs.wikipedia.org [online]. [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sexismus>.

Rozšiřující informace pro učitele formou odkazů na web – videa, články:

Soutěž Sexistické prasátečko: <https://www.prasatecko.cz/>

Co je to sexismus v reklamě (<http://zenskaprava.cz/%EF%BB%BFsexismus-v-reklame/>)

Příběhy každodenního sexismu (<http://sexismy.cz/>)

ČTK. V Rusku zakázali reklamu s modelkou, která měla malé poprsí. Podle úřadu šlo o fyzickou vadu. In: magazin.aktualne.cz [online]. 28. 8. 2018 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kuriozity/rusky-urad-zakazal-reklamu-modelka-mela-prilis-male-poprsi/r~f8b36124aa9311e890620cc47ab5f122/?redirected=1538340370>

SIMERSKÁ, Lenka. Co je to sexismus. In: feminismus.cz [online]. 14. 2. 2001 [cit. 12. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/co-je-to-s-e-x-i-s-m-u-s>

SLOVNÍK POJMŮ A ZKRATEK

AIDS (ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME)

Syndrom získaného selhání imunity je konečným stádiem nakažení virem HIV. Postižení umírají na onemocnění, která je napadají kvůli snížené imunitě. Nejčastěji se jedná o tuberkulózu, zápal plic, hepatitidu a některá nádorová onemocnění.

CO₂ (OXID UHLIČITÝ)

Bezbarvý a v atmosférických koncentracích netoxický plyn, který se je součástí fotosyntézy. Nejvýznamnějším zdrojem oxidu uhličitého je spalování uhlíkatých fosilních paliv. CO₂ je zároveň produktem dýchání většiny živých organismů, spolu s vodou je konečným produktem metabolické přeměny živin obsažených v potravě. Oxid uhličitý je skleníkový plyn a jeho rostoucí koncentrace v atmosféře způsobuje zesilování skleníkového efektu.

FAIR TRADE

Certifikace zboží, které splňuje určité sociální, ekonomické a ekologické standardy. Smyslem této certifikace je poskytnout pěstitelům, zaměstnancům a řemeslníkům ze zemí globálního Jihu (zemí Afriky, Asie a Latinské Ameriky) možnost užít se vlastní prací za důstojných podmínek. Fair trade je založen na spravedlivějších obchodních podmínkách, dodržování lidských a pracovních práv a šetrnosti k životnímu prostředí.

FOSILNÍ PALIVA

Látky s vysokým obsahem uhlíku, které vznikly během dlouhodobých geologických procesů přeměnou odumřelých těl organismů. Patří mezi základní zdroje energie (uhlí, ropa, zemní plyn, rašelina apod.). Tato paliva jsou neobnovitelná, jejich zdroje jsou omezeny.

GENDER

Někdy je také nazýván sociálním pohlavím. Na rozdíl od pojmu pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a významně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.

GENDEROVÉ ROLE

Soubor zjevných i skrytých pravidel (většinou nepsaných a neformálních, určovaných danou společností), který definuje, jaké chování, myšlení, cítění, oblečení či forma partnerských vztahů je vhodná, případně nevhodná pro příslušníky jednoho nebo druhého pohlaví. Genderové role se vytvářejí a utvrzují zejména v oblasti rodiny, vzdělávacího systému, zaměstnání a celospolečenských norem a hodnot.

GENDEROVÉ STEREOTYPY

Zjednodušující a zaujaté předpoklady týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, v zaměstnání a rodině. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může často vést k diskriminaci těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu.

HIV (HUMAN IMMUNODEFICIENCY VIRUS, VIR LIDSKÉHO DEFICITU IMUNITY)

Napadá buňky imunitního systému. Vede ke snížení schopnosti vykonávat imunitní dohled. Konečným stádiem infekce virem HIV je AIDS. Přenáší se sexuálním stykem nebo z matky na dítě.

KLIMATICKÁ ZMĚNA

Dlouhodobý posun klimatického režimu v daném místě, regionu či na celé planetě. Posun je spojen se změnou typického průměrného počasí (teplota, rozložení větru a srážek apod.). Změnou klimatu jsou rovněž chápány změny v jeho variabilitě i tehdy, kdy se průměrné počasí nemění.

MATRIARCHÁT

Typ společenské organizace, ve které žena hraje rozhodující úlohu.

MATRIFOKÁLNÍ RODINA

Rodina, v níž ženy vedou a zajišťují chod domácnosti, jíž jsou hlavními zásobitelkami a jedinými stálými členkami. Často tento typ rodiny sdružuje tři generace žen.

MATRILINEÁRNÍ DĚDICTVÍ

Rodinný majetek a tituly se dědí v ženské linii a často z matky na dceru. Opakem je patrilineární dědictví, kde se většinou dědí z otce na syna.

MATRILINEÁRNÍ JMÉNO

Příjmení či klanové jméno dostávají děti po matce.

MATRILOKÁLNÍ REZIDENCE

Po uzavření manželství následuje muž svoji manželku do rodiny jejich rodičů nebo její blízkosti. Protikladný typ patrilokální rezidence.

SEXISMUS

Termín vzniklý v druhé polovině 20. století, který se vztahuje na přesvědčení, že jedno z pohlaví je nižší, méně důležité nebo schopné. Může se vztahovat buď na nenávisť k celému pohlaví: misandrie (nenávisť k mužům) a misogynie (nenávisť k ženám), nebo na uplatňování stereotypů o mužskosti mužů a ženskosti žen. Jiný název je ženský a mužský šovinismus.

SKLENÍKOVÉ PLYNY

Vyskytují se v atmosféře Země a mají schopnost propouštět krátkovlnné záření přicházející od Slunce, ale zadržují dlouhovlnné infračervené záření zemského povrchu.

SKLENÍKOVÝ EFEKT

Vzniká v důsledku nahromadění tzv. skleníkových plynů (freonů, oxidu uhličitého) v atmosféře Země. Skleníkové plyny v atmosféře způsobují ohřívání planety, a to tím, že pohlcují dopadající sluneční záření a zároveň brání jeho zpětnému odrazu do vesmíru.

VÝFUKOVÉ PLYNY

Komplexní směs chemických látek, které unikají ze spalovacích zařízení, jako jsou spalovací motory automobilů, lodí či letadel, turbíny vozidel či elektráren. Jejich složení závisí na typu paliva, typu a stavu spalovacího zařízení a na užití zařízení ke snížení emisí.

OBČANSKÁ VÝCHOVA

Globální rozvojové vzdělávání v hodinách občanské výchovy

Autoři a autorky: Petra Hedrichová, Kristína Ličmanová, Markéta Ryšavá

Další texty: Michal Broža, Zuzana Plachká

Redakce: Petra Gajová, Johana Krajčířová, Lenka Pánková, Lenka Voleníková

Grafická úprava: Rzeczy Obrazkowe, Iva Hrubošová

Jazyková korektura: Ivana Farkašová, Kateřina Štěpničková

Vydal:

ARPOK, o.p.s.

U Botanické zahrady 828/4

779 00 Olomouc

www.arpok.cz

www.facebook.com/ARPOK.Olomouc

info@arpok.cz

ARPOK podporuje Cíle udržitelného rozvoje.

Publikace vznikla v rámci projektu Global Issues – Global Subjects za finanční podpory Evropské unie, z prostředků České rozvojové agentury v rámci zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Materiál nereprezentuje oficiální postoje Evropské unie ani dalších donorů, za jeho obsah zodpovídá zhotovitel ARPOK, o.p.s.

Partneři projektu:

Anthropolis (Maďarsko), ACS – Associazione di Cooperazione e Solidarieta (Itálie), ARPOK (Česká republika), Člověk v ohrožení (Slovensko), Humanitas – Centre for Global learning and Cooperation (Slovinsko), Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (Polsko), Leeds Development Education Centre (Anglie), Le Partenariat (Francie), Scottish Development Education Centre (Skotsko), Südwind Agentur (Rakousko)

Pilotáže aktivit:

Radek Eliáš (ZŠ Příbor, Jičínská 486), Vanda Filková (ZŠ a MŠ L. Janáčka Hukvaldy p. o.), Denisa Gbelcová (Základní škola Luhačovice), Martina Holíková (ZŠ Fryčovice), Markéta Hummllová (GPOA Znojmo), Karolina Justová (VOŠ, SPŠ a JŠ Kutná Hora), Lucie Krejčířová (Gymnázium Olomouc Hejčín), Denisa Kubešová (SŠ logistiky a chemie Olomouc), Petra Mačková (Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna Žulová), Michaela Mandátová (ZŠ Klášterní Moravský Krumlov), Martina Nováková (SZEŠ a SOŠ Poděbrady), Kamila Novotná, Andrea Chalupníková (Sportovní gymnázium Ludvíka Daňka, Brno, Botanická 70), Jana Pillichová (Hotelová škola V. Priessnitze a Obchodní akademie Jeseník), Vladislava Řihošková (SOŠ obchodu a služeb Olomouc), Filip Svoboda (Základní škola Monty School), Hanka Vacková (Gymnázium, Olomouc-Hejčín)

GLOBAL ISSUES
GLOBAL SUBJECTS

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

ISBN: 978-80-907443-5-6

1. vydání

2019

